

Anonymus Parisiensis
Compendium Sophisticorum Elenchorum (ms. Paris BN 4720A)
edited by
Sten Ebbesen & Yukio Iwakuma

The twelfth-century compendium of Aristotle's *Sophistici Elenchi* edited below was brought to the attention of the readers of this journal seventeen years ago (Ebbesen 1973). The one extant manuscript, Paris BN lat. 4720A: 10r-17v, is in a bad condition, large parts being illegible in microfilm and barely legible in the original. For this reason, little use was made of the text until the early 1980s when one of us (Iwakuma) found the time necessary to copy in the Bibliothèque Nationale as much as could be seen in normal light. In 1988 the other of us (Ebbesen) checked on unreadable and difficult passages using both regular light and ultra-violet rays. Finally, in 1990, we jointly established the text after Hannah Krogh Hansen had typed up our hand-written transcriptions.

§ 1. The Manuscript

P = Paris 4720A is a composite codex some parts of which are from the 12th and others from the 13th century. It once had the shelf-mark "Reg(ius) 6014,2", and before that "Lemovic(ensis) 199,2", showing provenance from the monastery of St Martial de Limoges to which so many important texts owe their preservation.

The ms consists of 112 parchment leaves, of varying sizes. It is composed of the following originally separate parts, each consisting of one gathering if not otherwise indicated:

a) Ff. 1-9.

b) 10-22. Two gatherings, 10-17 and 18-22. Ff. 10-17 composed of four bifolia gathered into a regular quaternion; ff. 18-22 are two bifolia plus one single folium (20), which has been placed in the middle. The measures of the leaves are approximately mm. 200 x 135 (leaf measured: 17). Text written in two columns of 43-63 lines by a 12th-century hand, probably from the third quarter of the century. The first gathering contains the *Compendium* (10rA-17vB) with the following colophon:

Explicit hic codex Arnaldi versificantis,
Tribuat ingenium Dominus cui gratia Christi.
Versificatori debetur laus meliori,
Versificator amans per carmina laudat amicam.

Another work of logic starts at the bottom of f. 17vB and continues until 22vB. It is of the *instantiae* type (cf. Iwakuma 1987). One of us

(Iwakuma) has prepared an edition of this text, to which we shall refer as *Fallaciae Melidunae*. The whole *Compendium* was copied by one scribe – the same that copied *Fallaciae Melidunae*, with the possible exception of two secondary additions in a darker ink: a correction in the margin of 11vA and an unintelligible note at the top of 13vA.

c) 23–29. d) 30–36. e) 37–44. f) 45–52. g) 53–60.

h) 61+70 [A bifolium wrapped round the otherwise unrelated part (i).]

i) 62–69 [With part (h) as wrapping.]. j) 71–80

k) 81–95 + 104 [Two gatherings, 81–86 and 87–104 plus the bifolium 95/104 wrapped round part (l). For this part of the codex, cf. *Aristoteles Latinus, Codices*, N° 543.]

l) 96–103 [With part (k) as wrapping.]. m) 105–112

§ 2. The Work

The *Compendium* has the character of a companion volume to the *Sophistici Elenchi*, presenting the essentials of its contents and commenting on them. It does not take the reader through every sentence of the work, but it does proceed from chapter 1 through 15 (= Book I) in the correct order, though having no special sections devoted to chapters 8–11. Apparently there is no comment on Book II, but this is partly an illusion. Aristotle's works falls in two parts, Book I on how a questioner may be victorious in a disputation by obtaining one of the so-called *metae*, i.e. by making the respondent seem obliged to contradict himself (*elenchus*), to say what is false (*falsum*) or incredible (*inopinabile*), to speak ungrammatically (*soloecismus*), or to involve himself in an infinite regress of the type 'the half is the half of the double of the double of the double ...' (*nugatio*). Book II deals with the same *metae* seen from the view-point of the answerer who wants to avoid falling into the questioner's traps. The *Compendium* avoids dealing with the same *meta* twice over by following the disposition of Book I while inserting in the treatment of each *meta* material from the corresponding sections of Book II. The author himself directs the reader's attention to the fact at the end of the work, where he first quotes Aristotle's last sentence in Book I, viz.

Ex quibus ergo interrogationes et quomodo interrogandum in agonisticis disputationibus vel exercitationibus dictum est.

[The quotation is literal except for the intrusive words 'disputationibus vel']

Then, in marked contrast to Aristotle who starts book 2 with the sentence

De responsione autem [...] post haec dicendum,

our author closes his work with the remark

De responsionibus quoque quae superius dicta sunt ad praesens sufficiant.

Moreover, the description in chapter 16 of how a knowledge of sophistics may be useful has been exploited in the prologue of the *Compendium*, in the section on *utilitas operis*.

The *Compendium* would seem to reflect oral teaching, addressed to pupils who had already done the basic work of reading the *Sophistici Elenchi* sentence by sentence. The teacher takes his pupils through the text once more in order to make them grasp the main points and indicates some interesting problems raised by the text. Once, however, he seems to think that a problem is more suitably left for another sort of academic event, a disputation:

Sed dubium est an huiusmodi parallogismus sit secundum aequivocationem: 'omnis homo est animal, sed hoc est homo, ergo est animal' in assumptione facta demonstratione ad homines, in conclusione ad lignum; quod in disputatione disquiratur. [P 13rA]

On another occasion the soundness of an Aristotelian claim about the common modes of equivocation and amphiboly is being tested by objections and counter-objections (*instantiae*). After a first set of *obiectio* and *instantia*, a new *obiectio* is presented, and it is indicated that an *instantia* similar to the first one may be adduced, but it is not spelled out. The text suggests that this was because somebody raised a new question at this point:

In eodem instantia dari potest, sed quaesitum est an aequivocatio sufficienter dividatur per illos duos modos, quorum unus est quando unum plura significat, alter vero quando unum solum principaliter significat, aliud ex transumptione. [P 13vB]

In a third place suitable matter for discussion is presented with the phrases 'hic quaeritur' and 'hic dubitatur', but instead of taking up the discussion the author directs his attention to Aristotle's text from which he had digressed:

Hic quaeritur an illud quod inest alicui secundum quid insit ei, quod Aristoteles videtur velle ubi ait: "non sufficit ostendere quoniam inest albedo vel iustitia ad ostendendum quoniam est album vel iustum". Hic autem dubitatur an illud quod inest alicui secundum quid insit ei secundum quod inest; veluti cum sanitas insit animali secundum corpus, an insit corpori animalis; et an, si sanitas inest alicui secundum quid, eidem simpliciter insit. - Nunc ad exempla revertamus. [P 15rB]

Commentaries are always somewhat diffuse, and it is difficult to pick out the doctrinally interesting part. Yet we would like to draw attention to

a detail that might easily be overlooked. A version of the Liar paradox is mentioned under amphiboly, not under *secundum quid et simpliciter*, as one might expect. And it is suggested that 'ego mentior' is literally false, but can be true because usage allows the present tense verb to refer also to the past:

haec 'ego mentior' principaliter significat me mentiri, quod est falsum, transmittitur vero ut sic dicatur: 'ego mentior' id est "ego mentitus sum vel fui modo." [P 13vB].

I.e. the sentence 'I am lying' really is about the truth-value of another, earlier sentence of mine and not about its own. A somewhat similar thesis about temporal reference occurs in another treatise from the second half of the twelfth century:

Facta positione quod hic sint tres homines, sc. Socrates et Plato et Cicero, et ipsi loquantur, Plato dicit 'Nihil est verum', Socrates dicit aliquod verum, Cicero dicit 'Solum Socrates dicit verum', -- quaeritur an haec propositio sit vera 'solum Socrates dicit verum'. [...] Solutio. Dicimus [...]. Vel possumus dicere quod Cicero non protulit illam propositionem ad significandum quod proprie habet significare, sc. solum Socratem dicere verum, et sic hoc nomen 'solum' non excludit[ur] ibi prolatione ipsius propositionis. Et sic esset vera, secundum quod propositio sumitur ad significandum. Possumus etiam dicere quod illa propositio sumitur ad significandum quod significaret si esset quando non proferretur. Et hoc fit propter comitantiam temporis, quia praesens est tempus cuius pars est in instanti, pars praeteriit, et pars futura est. Et quia quando priores loquebantur ad invicem, tunc verum <erat> Socratem [erat] solum dicere verum, ideo dicit Cicero 'Solum Socrates dicit verum', male enim locutus fuisset nisi primo illos audivisset, id [id: et ~~ma~~] est "Solum Socrates dicebat verum in propinqua parte huius praesentis temporis quae praecessit istud instans," sicut diceret 'Ego bibo' non quod sit verum quando illam profert, sed quia in propinquiori praeterito tempore fuit verum. [Wien ÖNB lat. 2459: 104rB-vA].

§ 3. Author, Date and Place of Composition.

The *Compendium* is anonymous. It is unclear what role the Arnaldus of the colophon poem had, but it does not sound as if he was the author. Nor is the name of the author revealed in logical examples, for no medieval names are used, except once (P 16rA) 'Terricus', i.e. Thierry, but there are strong reasons for thinking this is a copying error, as the passage is a loan from a source having 'Theaetetus', and the last step in the corruption probably took place when ms Paris 4720A was produced, for before writing 'terricus' the scribe wrote 'tericus', which he then

cancelled. We think this auto-correction reflects the scribe's difficulty in reading an unknown name, viz. 'Theetetus' or some corruption of that name.

Terminus ante quem. Form and contents make it very difficult to imagine that the *Compendium* could be later than ca. 1200. Paleographical considerations agree: the extant manuscript must have been executed before 1200, and probably before 1180. There are textual errors, such as 'soloecismus' for 'solemus' (P 14rA), which can scarcely be explained except as the result of copying from an exemplar; but nothing forces us to assume a long chain of transmission. The ms may well be almost as old as the work, and we see no compelling reasons to move the *terminus ante quem* back to before ca. 1180.

Terminus a quo. The work is later than ca. 1125/40, for it refers to James of Venice's translation of the *Elenchi* and has loans from other translations of his, generally thought to date from around 1130. See § 4 below.

The *Compendium* was scarcely written within a very few years after men began to study the *Sophistical Refutations*. This may be concluded from the occasional mention of alternative opinions to the one taken by the author; such references indicate that the *Sophistical Refutations* had already been lectured on for some years before our text was composed. If we assume that *SE* began to be an object of teaching no earlier than the 1130s, we can hardly date our work earlier than ca. 1140, and even this may be too early. When the *Elenchi* was a quite new addition to the books on logic it must have seemed a very interesting question how to reconcile its list of thirteen fallacies with the list of six traditionally derived from Boethius' commentary on *De interpretatione* 6 17a34–37. The matter still receives some attention in Anonymus Aurelianensis II (CIMAGL 16: 70), but in the *Compendium* the question is just mentioned as a traditional one and gets short shrift:

Qua de divisione rursus dubitari solet. Cum enim ab Aristotele hic tredecim tantum fallaciae enumerentur, et univocatio sophistica fallacia est, aut erit aliqua illarum aut haec divisio insufficiens erit.

Ad quod dicendum est quod univocatio ab Aristotele sub aequivocatione continetur. Si quis vero obiciat de diversa parte, diversa relatione, diverso modo, et diverso tempore, ei respondendum est illa sub ignorantia elenchi contineri. [P 16vA]

This passage suggests that a considerable number of years had passed from the introduction of *SE* into the curriculum. We seem to be a whole generation of scholars removed from the beginnings. Hence the *terminus a quo* should probably be raised to about 1150.

The mention of *Nominales* (P 17rB) supports the mid-century as a rough *terminus a quo*, for that label seems not to have been used in the early part of the century (see Iwakuma, forthcoming).

We thus arrive at an approximate date of 1150/80.

The *Compendium*'s companion in part (b) of the manuscript, *Fallaciae Melidunae*, supports a date in the third quarter of the 12th century, for it is of the *instantiae* type and was written by a professed *Meludinensis*:

Meludinensis positio est quinque non esse duo et tria, nec duo et tria esse quinque. Non enim concedimus coniunctam nisi vera sit disiuncta, nec disiunctam nisi vera sit coniuncta. [P 21rA-B].

Both the genre and the school in case flourished about 1150–80. Interestingly, the *Compendium* contains a critique aimed, it seems, at the very thesis that identifies its companion as a work from the Melun school:

Exempla quae ab Aristotele ponuntur tantum duo sunt, quorum primum tale est: 'duo et tria sunt paria et imparia, sed quinque sunt duo et tria, ergo sunt paria et imparia'; assumptio et conclusio huius paralogismi ex sensu divisionis falsae sunt; videntur etiam esse compositae, unde comparent verae. *Quidam* tamen sunt qui nec ex sensu compositionis nec divisionis eas recipiunt suae imperitiae hoc praetendentes: "quinque sunt duo et tria, ergo ista praedicabilia 'duo' et 'tria' praedicantur de eis, ergo de quibusdam quinque, ergo non remouentur ab eis universaliter" vel "ergo non sunt opposita eis in praedicatione" – quod sic probatur: si aliqua sunt quinque, ipsa non sunt duo nec tria, ergo duo et tria sunt opposita in praedicatione quinque. [P 14rA-B]

The thesis "Nulla quinque sunt duo et tria, nec duo et tria sunt quinque" also occurs in *Secta Meludina*'s list of theses (ms London BL Royal 2.D.xxx: 95rB), but as appears from *Ars Meliduna* (De Rijk, *LM* II.1: 334f.), though most of the members of the school accepted the thesis, some did not, and so our author's critique does not necessarily imply that he belonged to some rival school.

The texts which the *Compendium* resembles most strengthen or at least do not weaken the case for the 1150/80 date. The strongest affinities, not least as regards the sources exploited, are with the *Elenchi* commentary of Anonymus Aurelianensis I (ed. in CIMA GL 34, 1979), with that of Anonymus Cantabrigiensis (cf. the preface of CIMA GL 34) and with the treatise *De paralogismis* by Anonymus Aurelianensis II (ed. in CIMA GL 16, 1976). None of these works can be dated with anything like precision, but as with the *Compendium*, such indicators of age as exist point to an origin after ca. 1150 and before the very end of the century.

Local Origin. The text contains no clues to its origin. France and England are mentioned in an example:

huiusmodi enim propositiones 'homo non est in Francia' 'vinum non est in [[Gallia]] Anglia' dubitabiles sunt, quoniam possunt trahi in universales et in particulares, sed non sunt ambiguae. [P 13rA]

but nothing can be concluded from this fact - these are the two countries 12th-century writers on logic and grammar usually mention when they need two different places. As usual with 12th-century logical texts Northern France, Paris in particular, is a reasonable conjecture; the provenance of the ms (St Martial of Limoges) at least does nothing to discredit the notion of a Northern French origin.

§ 4. The Sources

Aristotle. The author is clearly acquainted with the whole of the *Organon*, with the possible exception of the *Posterior Analytics*. There is a citation of the *Categories* (P 16vB), one verbatim quotation of *De interpretatione* (P 12rB), one of *Analytica Priora* (P 10rA), several of the *Topics* (P [10rB], 11vA, 15rB, 15vB), and, of course, of the *Elenchi*. Acquaintance with the *Posterior Analytics* is uncertain because there are no explicit quotations and apparently all the material that ultimately derives from there could have been gathered from other Latin books which in turn depended as much on "Alexander's" commentary on *APo.* as on the Aristotelian work itself.

Boethius. There are further explicit quotations of Boethius' *De differentiis topicis* (P 16rA-B) and *De hypotheticis syllogismis* (P 12rA), and clear indications of use of his commentaries on Cicero's *Topics* (P 12rA), the *Isagoge ed. 2a* (P 10rA), and *De interpretatione ed. 2a* (P 13vB).

James of Venice. All this is not surprising. It is much more interesting to notice that the *Compendium* (1) while based on Boethius' translation of the *Elenchi*, twice reports a reading from James of Venice's; (2) contains loans from Greek commentaries on (2.1) the *Elenchi*, (2.2) *Topics*, and (2.3) *Posterior Analytics*. The loans are likely to be second-hand ones all of them; at least our author betrays no awareness of the Greek origin of the borrowed matter.

Re (1). The *Compendium*'s quotations of Aristotle's text leave no doubt that the translation of the *Elenchi* used was the standard one, i.e. Boethius'. However, there are two references to an *alia translatio*, each time more faithful to the Greek wording than Boethius':

SE 2 165a38

Greek text: "Ἔστι δὴ τῶν ἐν τῷ διαλέγεσθαι λόγων τέτταρα γένη

Alia trl.¹: In disputando orationum quattuor sunt genera

Boethius²: Sunt ergo disputationum genera quatuor

SE 7

169b11

169b15

Greek text: ἐν τῷ παρὰ μικρόν

διὰ τὸ παρὰ μικρόν

Alia trl.³: in parvo

propter parvum

Boethius⁴: in eo quod paene

in eo quod paene

In Bernard Dod's edition of the Latin *Elenchi*, the reading 'in parvo' at 169b11 is attributed to James of Venice on the strength of its occurrence with the label "alia translatio" in ms Assisi 658 (see *AL* VI.1-3: 63.21). We can now see that it was accompanied by a "correction" of Boethius' rendition a few lines later.

Re (2.1). As has been amply demonstrated elsewhere (Ebbesen 1981), James of Venice some time in the first half of the 12th century translated a Byzantine commentary on the *Sophistici Elenchi* which was virtually identical to the one by his contemporary Michael of Ephesus. For reasons that can only be guessed at, people in the West mistakenly thought the Byzantine compilation was by Alexander of Aphrodisias. The *Compendium* is interesting by not only containing ideas derived from "Alexander's" commentary, but also *verbatim* excerpts from it, including two that are not included in the published collection of fragments (Ebbesen 1981, vol. 2). For these and other additions to the original collection, see pp. 119-120 below.

Re (2.2). One passage explaining what *probabilia* are (*P* 11vA) clearly depends on Alexander of Aphrodisias' scholium on *Topics* I.1 101b21; another (*P* 11vA-B), which contains examples of falsigraphy, depends on Alexander's scholium on *Top.* I 1 101a15. There are other echoes in Latin texts of Alex. *Top.* (Ebbesen 1976: 118-120; 1979: xli-xlii; 1981: 3.165), but scarcely enough to think there was a translation of the whole work or considerable parts of it. It rather seems that James of Venice culled a few passages for use in his own commentary on the *Sophistici Elenchi*, from where they then passed on to other Latin commentators.

A reference in Albert the Great (*Top.* 2.2.3, Borgnet 2: 318A) to Michael of Ephesus on the *Topics* remains unexplained; it could be relevant,

1. *P* 11rA "Unde in alia translatione legitur: In disputando orationum quattuor sunt genera."

2. *AL* VI.1-3: 7.7

3. *P* 17rA "In reliquis autem in eo quod paene fallacia est. In alia vero translatione [est] habetur et 'in parvo' et 'propter parvum'"

4. *AL* VI.1-3: 19.4 & 8.

for this work (now lost, but referred to by Michael himself in CAG 2.3: 4.27) is sure to have reproduced substantial sections of Alexander's text. However, the complete silence of Latin commentators before and after Albert indicates that he had only minor pieces of information about Michael's work (obtained from someone like William of Moebeke, one would guess), and did not have access to a translation of the text.

Re (2.3). James of Venice translated a commentary on the *Posterior Analytics*, which at least in book I appears to have been identical with John Philoponus' (CAG 13.3), though the West thought it to be the work of Alexander of Aphrodisias. The *Compendium* contains at least two verbatim excerpts from this work, one from the preface (*P* 10rB) and a definition of 'immediate proposition' (*P* 11rA) from a scholium on *APo.* I. 2. The subsequent account of Aristotle's division of immediate propositions in *APo.* I.2 and I.10 also seems to reflect Philoponus, but does not follow his text to the word. Notice that Anonymus Aurelianus II (CIMAGL 16: 35) introduces the division with the words "Immediatae propositiones ita dividuntur ab Alexandro, quae divisio non habetur ex verbis Aristotelis sed innuitur." There is also a section on the different types of immediate proposition in Anon. Cantabrigiensis, *Comm. SE* (ms C, f. 83rA-B).

A collection of the fragments of the Latin translation of "Alexander" / Philoponus was first presented in CIMAGL 16 (1976) 91ff.; corrections and supplements were given in CIMAGL 34 (1979) xxxix-xli). For a revised list of fragments, see pp. 113ff. below.

§ 5. Ratio edendi.

We do not respect the manuscript (*P*) in matters of paragraphing, punctuation or orthography. The critical apparatus records all other deviations from *P*. We have added references to Aristotle's text (chapter, page, column and line of Bekker's edition).

Abbreviations have been expanded without further ado unless we were in doubt about the correct resolution. Notice that in *P* 'disputatio' is usually written 'dispo', which in other circumstances would be resolved as 'dispositio'; on 11vA and 11vB 'simul-ant' and '-at' are written 'sH-ant/-at', the standard reading of which would be 'syllogiz-ant/at'. The abbreviations for 'quod' and 'qui' can be virtually indistinguishable, and the same applies to 'quare' and 'quaeritur', 'ponitur' and 'ponuntur'; moreover, the abbreviation of 'pon-itur/untur' is hardly distinguishable from that meaning 'praedic-atur/-antur'.

We have classisized the orthography both in the text and in the apparatus. This means first and foremost that (1) *e*'s of the ms are rendered *e* or *ae* according to the ancient norm; (2) etymology has decided choice between *-cia* and *-tia*, *-cio* and *-tio*, *i* and *y*, no matter which alternative was chosen by the scribe of *P*; (3) Greek words appear in standard transcription (e.g. *Analytica* for the manuscript's *Analetica*).

We subjoin a list to illustrate the changes we have performed, apart from such as fall under (1) and (2). Convention: "apodictica/apoditica" = "When we spell 'apodictica' *P* always or sometimes spells 'apoditica'."

abundans/habundans	analytica/analetica	apodictica/apoditica
arithmetica/arismetica	categorica/cathégorica	corrixantur/corrisantur
definitio/diffinitio	deminutus/diminutus	dialectica/dialetica
hactenus/actenus	heae/hee	heri/eri
hordeum/ordeum	imitatus/immitatus	hypotheticus/ipoteticus
maxime/masime	nihil/nichil	Horatius/Oratius
Perihermeneias/perihermenias		quatenus/quatinus
scyphus/ciphus	Vergilius/Virgilius	

Direct quotations have been identified as far as possible. No systematic search has been conducted for indirect quotations. Explicit quotations are not always verbatim, and we use double quotes, "...", irrespective of whether the author of the *Compendium* follows his source to the word.

§ 6. Bibliography

AL = *Aristoteles Latinus*

Alex. *Top.* = Alexander Aphrodisiensis, *In Aristotelis Topicorum libros octo commentaria*, ed. M. Wallies, Berlin 1891 (= CAG 2.2).

"Alex." *APo.* = The lost Latin version of a Greek commentary on the *Posterior Analytics*. See § 4, above. Fragment numbers refer to the edition in CIMAGL 16: 91ff. See also pp. 113ff., below.

"Alex." *SE* = A lost Latin version of a Greek commentary on the *Sophistical Refutations*. See § 4 above, and pp. 119-120 below. Frgm. numbers refer to the edition in CLCAG VII.2 with notes in CLCAG VII.3.

Anon. Aurel. I = Anonymus Aurelianensis I, *Commentarium in Sophisticos Elenchos*, ed. Ebbesen, CIMAGL 34 (1979).

Anon. Aurel. II = Anonymus Aurelianensis II, *Tractatus de Paralogismis*, ed. Ebbesen, CIMAGL 16 (1976).

Anon. Cantabrigiensis = Anonymi *Commentarium in Arist. SE*. Ms C = Cambridge, St John's College, D.12: ff. 80r-111v.

Boeth. = Boethius.

---. *Diff. Top.* = *De differentiis topicis*, PL 64.

---. *Hyp. Syll.* = *De hypotheticis syllogismis*, ed. L. Obertello. Brescia 1969.

---. *In Cic. Top.* = *Commentarii in Ciceronis Topica*, ed. Orelli, in: *Marci Tullii Ciceronis Scholiastae*, pars 1, pp. 269-388. 1833.

---. *Int.* = *Commentarii in librum Aristotelis Peri hermeneias*, 2, ed. C. Meiser. Teubner: Leipzig, 1880.

---. *Intr.* = *In Isagogen Porphyrii Commenta*, ed. S. Brandt. CSEL 48. Wien/Lpz. 1906.

CAG = *Commentaria in Aristotelem Graeca*. Berlin, 1882-1907.

Cic. *Top.* = Cicero, *Topica*.

CIMAGL = the present journal.

CLCAG = *Corpus Latinum Commentariorum in Aristotelem Graecorum*

CLCAG VII = Ebbesen 1981.

Ebbesen, Sten. 1973. 'Paris 4720A: A 12th Century Compendium of Aristotle's *Sophistici Elenchi*.' CIMAGL 10: 1-20.

---. 1976: 'Anonymus Aurelianus II', CIMAGL 16.

---. 1979: 'Anonymus Aurelianus I', CIMAGL 34.

---. 1981. *Commentators and Commentaries on Aristotle's Sophistici Elenchi. A Study of Post-Aristotelian Ancient and Medieval Writings on Fallacies*, 3 vols. = *Corpus Latinum Commentariorum in Aristotelem Graecorum* VII.1-3. Brill: Leiden.

Iwakuma, Yukio. 1987. 'Instantiae: An Introduction to a Twelfth Century Technique of Argumentation'. *Argumentation* 1: 437-453.

---. Forthcoming. 'Vocales or Early Nominalists'.

LM = Rijk, L.M. de. 1962-67.

PL = *Patrologia latina* (Migne).

Rijk, L.M. de. 1962-67. *Logica Modernorum* I-II(1-2). Van Gorcum: Assen

Sigla

[album]	album delendum censemus
[[album]]	album deletum habet codex
\album/	album secundario (inter lineas vel in mg.) inseruit scriba
<album>	album addendum censemus
+album ac ⁺	verba album ac corrupta esse putamus
(?)	de lectione vocis praecedentis dubitare licet
t(antu)m	compendium solis litteris t et m consistens habet codex
...	litterae illegibiles

Anonymi Parisiensis
Compendium Sophisticorum Elenchorum
 ex cod. Parisino B.N. 4720A: 10rA - 17vB

Cum omnis ars disserendi tres habet partes, unam inveniendi et aliam iudicandi, dicitur tertia colligendi facultas. Colligendi tribus partibus subdividitur: alia est enim facultas <colligendi> ex veris et necessariis, quae a graecis apodictica, a nobis demonstrativa appellatur; alia est facultas colligendi ex probabilibus, quae dialectica dicitur; alia ex falsis et sophisticis, quae sophistica nuncupatur. Sed dialecticam in Topicis Aristoteles exercuit, apodicticam vero in P<oste>rioribus Resolutoriis ordinavit,^a sed ne interruptum et imperfectum opus edi<di>sse videretur, si de logica scriberet et de sophistica praetermitteret, de sophisticis scribere ⁺apposuit⁺¹. Scripsit itaque hoc opus, in principio cuius haec sunt nobis praeconsideranda: quae auctoris intentio in hoc opere, quae utilitas, quis modus agendi, ad quam partem philosophiae spectet hoc opus, et quae sit tituli inscriptio.

Intentio ergo Aristotelis in hoc opere, ut ipse nobis tituli inscriptione monstrat[um], est de sophisticis elenchis tractare, sed quoniam elenchus prior est sophistico elencho - omne enim quod fit ad similitudinem alterius posterius est eo² - de elencho ergo prius dicendum est quam de sophistico elencho; ut enim ad notitiam vinculi necessaria est solutio, sic ad notitiam sophistici elenchi elenchus et³ eius cognitio: est namque elenchus syllogismus contradictionis. Quod quidem sic⁴ exponitur "id est syllogismus qui ex contradictoria conclusionis et altera praemissarum colligit dividendum alterius," unde Aristoteles in libro Analyticorum:^b "si quid⁵ positum in contrarium est conclusioni, necesse est fieri elenchum." Vel sic: 'elenchus est syllogismus contradictionis' id est "syllogismus qui [[concepit]] colligit contradictionem alicuius propositionis iam syllogizatae vel simpliciter et sine aliqua comprobatione ab adversario concessae," quae descriptio convenit tam dialectico quam demonstrativo syllogismo, ad cuius re-

-
1. apposuit P : fort. proposuit scribendum.
 2. eo] vel esse P.
 3. et] vel potius vel P.
 4. sic] sc. vel so. P.
 5. quid] an quidem scribendum coll. Arist. l.c.?

-
- a. "dialecticam - ordinavit" fere ad verbum = Boeth. Intr. ed. 1^a I.5, 13.8-10 Brandt.
 - b. Arist. APr. 2.20 66b9-11. Trl. Boethii rec. Flor. AL III.1-4: 129 "si id quod [v.l. quidem] positum est contrarium sit conclusioni, necesse est fieri elenchum"

motionem (demonstrativi syllogismi) apponitur 'ex probabilibus', et ita omnis elenchus est dialecticus syllogismus et econverso. Sophisticus elenchus est apparens syllogismus contradictionis, id est qui videtur esse syllogismus cum non sit, vel videtur syllogizare \contradictionem/ cum non syllogizet.¹ Ex \h/ is ergo patet quae sit Aristotelis in hoc opere intentio.

Utilitas^a vero huius operis bipertita est, valet enim hoc opus ad philosophiam et gloriam. Ad philosophiam quidem propter duo: Primo quidem quoniam ea quae secundum dictionem sunt saepe manifestius intelligere faciunt quae multipliciter et quae simpliciter dicantur, et quoniam aliter in rebus, aliter in nominibus accidat. Secundo eo quod solutiones sophisticarum orationum ad eas sunt utiles quaestiones quae per eundem sunt, id est quae tacita mente tractantur nec cum altero conferuntur; nam qui² facile ab alio paralogizatur et hoc non³ sentit, ipse a se hoc patitur saepe. Ad gloriam vero valet hoc opus eo quod faciat⁴ circa omnia exercitatum videri et in nullo inscie se habere: huius namque facultatis potentia est ca/10rB/llide aliquem⁵ docere sapientem videri et sophisticis orationibus suadere⁶ quaecumque cupit.

Iam vero non est dubium ad quam partem philosophiae hoc opus pertineat; cum referatur ad sophisticam, sophistica ad colligendi scientiam, colligendi vero scientia ad logicam, hoc opus manifestum est ad logicam referri.

Modus sive ordo quo⁷ exequitur \in hoc opere/ talis est: primo distinguit quattuor disputationum genera, ut eligat litigiosam de qua intendebat. Secundo enumerat quinque fines ad quos [in]tendunt sophistae (redargutionem et cetera). Tertio dividit redargutionem in duos modos, quorum unus est in dictione, alter extra dictionem. Et eum qui est in dictione in sex partes, eum vero qui est extra dictionem in septem partes subdividit. Quarto⁸ horum tredecim modorum constitutionem assignat. Quinto om-

1. syllogizet] **rasuram 3 litterarum add. P.**

2. qui] quod P, ut videtur.

3. non] nec P.

4. faciat] **vel faciet P.**

5. aliquem] aliquid P, ut videtur.

6. suadere] **lectio incerta P, sed cf. infra, fol. 10vB**

7. quo] qui P.

8. Quarto] **III^{or} P.**

a. Cf. Arist. SE 16 175a5-14; AL VI.1-3: 35.4-11 "Útiles ergo sunt ad philosophiam quidem propter duo. Primum quidem quoniam saepe quae secundum dictionem fiunt melius habere faciunt quotiens singulum dicitur, et quae similiter et quae aliter in rebus accidunt et in nominibus. Secundo autem ad eas quae per eundem sunt quaestiones; nam qui ab alio facile paralogizatur et hoc non sentit et ipse a se hoc patitur saepe. Tertium vero et reliquum adhuc ad gloriam circa omnia exercitatum esse videri et in nullo inscie se habere."

nes hos ad ignorantiam elenchi reducit. Sexto alios quattuor fines breviter transcurrit. Septimo latentes causas interrogandi sophisticè enumerat. Et hoc facit in primo. In secundo \vero/ tractat volumine de responsione, sed quoniam responsionum alia est ad hominem, alia est ad orationem, id est alia est apparens, alia vera, primo docet responsionem ad hominem, postea vero responsionem ad orationem, in quo terminat tractatum suum, +quod in ordine Peripateticae disciplinae ultimo additur, sicut et ab ipso Aristotele in logico negotio ultimo conscriptum est.¹

Restat inscriptio qui talis est: "Incipit liber Aristotelis de sophisticis elenchis." Inscibitur^a autem iste liber "de sophisticis elenchis", non quia sophistae arguunt, nec quia Aristoteles doceat nos sophisticè arguere, sed quia docet sophisticos modos quibus sophistae imperitos² videbantur cogere. Quemadmodum^b enim medici nocivos potus docent non ut eis utamur, sed potius fugiamus cognitos, eadem condicione Aristoteles sophisticos elenchos docet. Nullus enim arbitretur,³ ut quidam putant, quod de sophisticis elenchis philosophis⁴ insit ratio. Puerorum enim magis et non studentium talium⁵ sunt⁶ species syllogismorum, ut si aliquis dicat 'omne continens maius est suo contento, sed herba continet terram, ergo est maior terra'. Huiusmodi ergo deceptionis⁷ +arguent⁺⁸ Aristoteles potius nobis tradidit contrarium.

C.1 164a20 More solito breviloquus Aristoteles brevissimum praemittit prooemium in quo reddit auditores dociles, benivolos et attentos, ostendendo de quibus et qualiter sit tractaturus. Sed quoniam de sophisticis elenchis tractare intendit, eorum brevem divisionem proponit, quae est huiusmodi: sophisticorum elenchorum alius est syllogismus, alius videtur, non est autem. Quod probat inductione tam animatorum quam inanimatorum, /10vA/ quorum videntur [quod]⁹ quaedam talia qualia sunt, quae-

1. quod - conscriptum est] male cum praecedentibus cohaerent, fort. lacuna ante quod latet.

2. imperitos] impertes P.

3. arbitretur scripsimus coll. Anon. Aurel. I, CIMA GL 34: 2, et Philoponi in APo. comm., CAG 13.3: 2.10] arbitratur P.

4. philosophis scripsimus coll. Anon. Aurel. I et Philopono, ll.cc.] sop(hist)is P.

5. talium scripsimus coll. Philopono] talia P : talis Simon de Faveris ham Q.N. super SE, ed. p. 126 lin. 38.

6. sunt] est malimus coll. Anon. Aurel. I l.c., Simone l.c. necnon Philopono l.c.

7. deceptionis scripsimus coll. Philopono] deceptiones P.

8. arguent] vel fort. arguenti P : redargutiones coll. Philopono conicias.

9. videntur quod] "videntur quod" (vel quidem) P, ac si haec duo vocabula invertenda essent.

a. "Inscibitur - contrarium" = "Alex." SE Frgm. Prooemium, 1.

b. "Quemadmodum - arguent" = "Alex." APo. Frgm. 3 (CIMA GL 16: 92-93).

dam vero talia qualia non sunt, ut hominum alii sunt pulchri propter naturalem decorem, alii non sunt pulchri, sed videntur artificialiter se¹ adornantes et tribualiter inflantes, ut in littera continetur. In^a quo notatur consuetudo Atheniensium: fuit enim consuetudo Athenis omnes tribus immolare, <et> in unaquaque tribu singulos primates esse qui victimas ad ...² sacrificiorum pararent ex pinguissimis etibus;³ quia fuerunt quidam⁴ primatum neglegentiores vel avariores aliis, mediocres paraba<n>t hostias <et> secta pelle in cruribus inflabant illas calamo apposito ut pinguissimae et maiores apparerent aliis in pompa.

Item inanimatorum aliud est exemplum: aurum vel argentum aliquid videtur esse cum non sit, ut lithargyrea aurea videntur esse, stannea vero argentea. Unde solet quaeri visusne hic decipiatur, quod apparet ex eo quod aliquis putat videre aurum cum videat cuprum, vel videre hoc cum⁵ videat ali[q]u[i]d quam hoc. Eiusmodi dubitatio \est/⁶ consimilis ei quae de illo est qui putans emere aurum emit cuprum, ille tamen emit quod vult vel quod non vult. Si emit quod vult, cum non emat nisi hoc, hoc omne vult. Item, si emit quod⁷ non vult, arguitur fatuitatis⁸ cum roget illud sibi vendi.

De praedicta [[descriptione]] divisione quaeritur an sit sufficiens, an per opposita, et cuiusmodi sit.

Quod sit sufficiens et per opposita manifestum est, cum divisio sit generis.

Videtur esse per affirmationem et negationem.

Item videtur quod sit accidentis in accidentia, cum unum dividendum possit dividi per divisum ...⁹ et eius oppositum.

Rursus, si sophisticorum elenchorum aliquis sit syllogismus, cum ille qui habet peccatum in forma sive figura non sit syllogismus, ergo ille qui habet peccatum in materia; omnes autem tales habent multiplicem propositionem partem sui, ergo aliqua multiplex est syllogistica.

1. se] **fort.** sed P

2. ...] ⁹ P.

3. ...ibus] ~~num~~ibus P.

4. quia fuerunt quidam] quod fuerat (**vel** fuerant) quoddam P, ut nobis visum est, sed codex hoc loco vix legitur.

5. cum] quam P

6. est] in mg., loco quo inseratur non indicato, P.

7. emit quod] enim qui P.

8. fatuitatis] **fort.** facultatis P.

9. ...] 1-3 litterae in P extitisse videntur.

Et quod ille qui habet peccatum in materia syllogismus sit, probatur¹ auctoritatibus:

Dicit enim Aristoteles in primo Topicorum:^a Sophisticorum syllogismorum duo sunt² modi, quorum unus concludit ex his quae videntur probabilia, non sunt autem, alter vero ex probabilibus vel ex his quae videntur probabilia, est³ [autem] apparens. Et primus quidem <eorum> qui dicti sunt sophisticus syllogismus dicatur, reliquus vero sophisticus syllogismus, non autem syllogismus.

Item, Aristoteles dicit in hoc opere:^b "Dico autem sophisticum elenchum syllogismum esse, non solum eum qui videtur syllogismus vel elenchus, non est autem, sed eum qui est quidem."

Item, Aristoteles in sequentibus adiungit:^c "Sophistici elenchi et si syllogizent contradictionem non faciunt⁴ manifestum si ignorat."

Illi vero qui oppositam /10vB/ partem tuentur \h/is auctoritatibus⁵ innituntur:

Ait enim Aristoteles:^d "Est autem sophisticus elenchus non simpliciter elenchus, sed ad alium,⁶ et syllogismus similiter. Nam si non sumant,⁷ et qui⁸ secundum aequivocum est unum significare, nec elenchi nec syllogismi erunt nec simpliciter nec ad eum qui interrogatur. Si autem sumant, ad eum quidem qui interrogatur erit, simpliciter autem non erit⁹."

1. probatur] probatum P, ut videtur.

2. duo sunt] lectio incerta.

3. est scripsimus coll. Arist. l.c.] cum P.

4. non faciunt cum Arist. scripsimus. Utrum non an ut, et utrum faciunt an faciant habeat P parum liquet.

5. auctoritatibus] auditoribus P.

6. alium] aliquem Arist. l.c. (AL VI.1-3: 20.17-18).

7. sumant] sumat Arist. l.c.

8. qui cum Arist. l.c. scripsimus] quod P.

9. erit - erit] erunt - erunt Arist. l.c.

a. Arist. Top. 1.1 100b23-101a3.

b. Arist. SE 8 169b20-22; AL VI.1-3: 19.13-15 "Dico autem sophisticum elenchum et syllogismum non solum eum qui videtur syllogismus vel elenchus, non est autem, sed et qui est quidem".

c. Arist. SE 8 169b27-28; AL VI.1-3: 19.19-21 "Sophistici autem elenchi, et si syllogizent contradictionem, non faciunt manifestum si ignorat".

d. Arist. SE 8 170a12-18; AL VI.1-3: 20.17-23 "Est autem sophisticus elenchus non simpliciter elenchus, sed ad aliquem; et syllogismus similiter. Nam si non sumat et qui secundum aequivocum est unum significare et qui secundum similem formam solum hoc et alii similiter, neque elenchi neque syllogismi erunt, neque simpliciter neque ad eum qui interrogatur; si autem sumant, ad eum quidem qui interrogatur erunt, simpliciter autem non erunt."

Item¹, posita definitione propositionis unius dicit Aristoteles^a quod omnis syllogismus constat ex propositionibus - "unis" subintelligendum est, unde subiungit quod parallogismus qui fit [[ex]] ex eo quod plures interrogationes proponuntur ut una non constat ex propositionibus, quoniam constat ex multiplicibus; et secundum hoc multiplex propositio propositio non est, nec sophisticus syllogismus qui fit ex multiplicibus est syllogismus.

Ad hoc autem dicimus quod quidam sophisticus syllogismus, isque qui habet peccata in materia, syllogismus est; et propositio multiplex syllogistica est, si tamen prius determinetur. Qualiter² autem auctoritates praedictae exponuntur³ in littera determinatur.

C.1 165a21. Expedita divisione sophisticorum elenchorum ponendum est definitionem sophist<ic>ae, quam Aristoteles ponit his verbis:^b "Sophistica est apparens sapientia et non existens," id est sophistica est facultas quae facit apparere sapientem et non existere. Huius enim facultat<is> est potentia, ut dictum est,^c callide aliquem docere sapientem videri, et sophisticis orationibus suadere quaecumque cupit.

Vel sic: "Sophistica est apparens sapientia et non existens," ergo sophistica est scientia quae apparet et non est. Ergo vel aliqua sapientia non est vel sophistica sapientia non⁴ est. Sed dicendum est sic: Antichristus non est homo nasciturus sed nasciturus homo; similiter sophistica non est sapientia apparens sed apparens sapientia.

Sapientia vero, ut ait Aristoteles in sexto Ethicorum,^d est virtus artis et scientiae inter intellectum sive artem et scientiam medium locum obtinens; principiorum vero⁵ cognitionem artem, eorum vero quae sub principiis sunt intellectum appellat; ex utrisque autem sapientia confecta est. Oportet enim sapientem et principiorum et eorum quae sunt sub principiis cognitionem habere. Sed quoniam virtu[tu]tis +semper⁶ medium semper locum obtinere et plus et minus diffugere, hac similitudine sapientia virtus artis et scientiae, sicut <inter> ea medium locum dicitur obtinere.

1. item] ut P, ut videtur.

2. qualiter] lectio incerta P.

3. exponuntur P, ut videtur] exponantur malimus.

4. non] fort. eras. P.

5. vero] vel P.

6. semper] est malimus.

a. Arist. SE 6 169a6 sqq.

b. Arist. SE 1 165a21; AL VI.1-3: 6.16-17 "est enim sophistica apparens sapientia, non existens autem".

c. Supra, fol. 10rA-B.

d. Cf. Arist. EN 6.7 1141a9-10 & MM 1.35 1197a23-29. "Alex." SE Frgm. 165a21,1.

Restat quare *sophistica* <potentia> dicatur.^a Non solum *sophistica* sed *dialectica* et *rhetorica* proprie potentiae, improprie autem scientiae appellantur. Scientia enim est, ut ait Aristoteles,^b habitus demonstrativus rerum semper similiter evenientium vel frequentius. "Habitus" autem genere¹ dictum est "demonstrativus" quoniam demonstrativum² eorum quae sub principiis continentur; "rerum semper similiter evenientium" quantum ad mathematicam; "frequentius" quantum ad practicam³, cuius ratione<s> quandoque falsae reperiuntur. Sed quoniam *dialectica* utramque⁴ contradictionis partem /11rA/ syllogizare temptat et secundum diversa probare, ut animam esse immortalem et animam non esse non mortalem; item *rhetorica* suadendo syllogizat opposita, ut Clytaemestram⁵ ab Oreste esse interfectam et non esse interfectam; et quoniam istae duae habent potentiam syllogizandi opposita, idcirco proprie potentiae appellantur et improprie scientiae. Sed quoniam *sophistica* potest facere apparere id quod omnino non est, longe melius potentia vocatur. Sic ergo istae tres, quoniam ex utraque parte syllogizare possunt, iure potentiae dicuntur, improprie vero scientiae.

C.2 165a38. Praemissis incidenter expeditis ponenda est disputationum quadripartita divisio. De *sophistica* namque disputatione tractaturus Aristoteles principaliter et per se, de reliquis eius gratia et incidenter praemittit, ut evidenter appareat qualiter cum eis conveniat et ab eisdem differat.

Divisio itaque quam ponit huiusmodi est: Disputationum alia doctrinalis sive demonstrativa, alia *dialectica*, alia temptativa, alia *sophistica* sive litigiosa, quae, inquam, disputationes in forma conveniunt, in materia vero differunt, nam demonstrativa ex veris et necessariis, *dialectica* ex probabilibus, temptativa ex probabilibus alicui, *sophistica* ex apparentibus et improbabilibus syllogizat. Sed quoniam *dialectica* et demonstrativa digniores sunt aliis duabus, iure eis praeponuntur. Item, quoniam necessaria priora et digniora sunt probabilibus, merito demonstrativa *dialecticae* praemittitur quare et⁶ temptativa *sophisticae*. Ut enim *sophistica* casus est *dialecticae*, ita temptativa demonstrativae. Unde in alia translatione legi-

1. genere] g()e P.

2. demonstrativum] an demonstrativus scribendum?

3. practicam] lectio incerta P.

4. utramque] virtusque P.

5. Clytaemestram] cletemestram P.

6. et] 3-5 litteras, fort. soph, add. et erasit P.

a. Ad sequentia, videsis "Alex." SE frgm. 165a32.

b. Cf. Arist. EN 6.3 1139b31-32, Metaph. 11.8 1065a4-5; "Alex." SE Frgm. 165a32sqq., 2.

tur:^a "In disputando orationum quattuor sunt genera;" 'disputando' pro 'syllogizando' posuit, disputans enim per aliquam doctrinam non disputare sed syllogizare dicitur. 'Disputare' enim 'interrogare et respondere' explicatur, quod logicae attribuitur; sed mathematicae sine interrogatione et responsione demonstrantur; haec igitur non disputant, nec dialectica demonstrat. Est itaque praedictae divisionis <sensus> huiusmodi: syllogismorum alius est demonstrativus, alius dialecticus, alius temptativus, alius sophisticus.

Posita autem divisione eam exsequitur eo ordine quo enumeravit, et primo demonstrativam definit, cuius materia¹ sunt immediatae propositiones. Immediatae^b vero sunt propositiones intrinsecus fidem habentes et nullo medio indigentes ad hoc ut quaesitum² ostendatur inesse subiecto.

Immediatarum propositionum aliae sunt dignitates, aliae [pro]positiones. Dignitatum vero aliae propriae, aliae communes. Propriae ut haec 'contraria contrariis conveniunt sive contrariantur', quae soli physicae convenit. Communium aliae sunt communes omnibus, ut 'de omni affirmatio³ est vera vel negatio'; aliae plerisque disciplinis, ut haec 'si de aequalibus aequalia demas, quae relinquuntur aequalia sunt'. Haec enim communis est arithmeticae /11rB/ et geometriae tantum. Item, [pro]positionum aliae sunt definitiones, aliae suppositiones. Definitiones dicuntur illae [pro]positiones in quibus de definito definitio praedicatur. Suppositionum aliae autem sunt petitiones, aliae vero nomine suppositiones appellantur. Si enim videantur docenti et addiscenti, suppositiones simpliciter dicuntur, ut 'triangulus habet tres angulos aequales duobus rectis et quadrangulus quattuor'. Si autem non videantur addiscenti [vel] et/ a magistro in disputatione sint positae, petitiones vocantur, ut 'sol est maior terra'.^c Harum immediatarum propositionum solae dignitates et definitiones disciplinali^a principia sunt. In disciplinalibus principiis non oportet inquirere propter quid, quasi per notius demonstrari oportere^{re}; sed ne principiorum principia et causarum causas infinite quaeramus, idcirco immediata principia non demonstratione sed tantum inductione demonstrantur. Et determina-

1. materia] m(ateri)e P.

2. quaesitum] q()m P; fort. praedicatum scribendum coll. Philop. APo. 30: 6.

3. omni affirmatio] omni" affirmatio" P, ac si haec vocabula invertenda esse indicaret.

a. In translatione Iacobi, ut suspicari licet. Nam Boethii h.l. (SE 2 165a38, AL VI.1-3: 7.7) "Sunt ergo disputationum genera quatuor" praebet.

b. "Immediatae - subiecto" ex Philop. APo. (CAG 13.3) 30.5-6.

c. Exemplum 'sol est maior terra' ex Philop. APo. (CAG 13.3) 128.20.

tum¹ est quod immediatae propositiones sunt materia demonstrativae disputationis.

Definit ergo demonstrativam disputationem Aristoteles sic dicens:^a "Demonstrativa est disputatio quae syllogizat²" (et hoc removetur secundus modus sophisticorum syllogismorum) "ex propriis disciplinis sive principiis alicuius disciplinae" (per quod remonentur tam litigiosae quam temptativae disputationes), "et non ex hiis quae videntur" i.e. quae sunt probabilia "respondenti" i.e. addiscenti (et per hoc dialectica disputatio excluditur). Sic ergo habemus plenam et perfectam <notitiam> demonstrativae³ disputationis definitionis expositione quae huiusmodi est: "Demonstrativa disputatio est quae syllogizat ex propriis disciplinae alicuius principiis et non ex hiis quae videntur respondenti."

Sed quoniam quaedam demonstrativa disputatio syllogizat ex uno solo principio et non ex pluribus, videtur illa definitio⁴ esse deminuta.

Ad quod dicet aliquis sic esse intelligendum: demonstrativa disputatio est quae syllogizat ex propriis principiis vel ex uno principio, sed non fit vis in numero.

Item,⁵ obicitur quod quaedam demonstratio⁶ est quae non fit ex principio vel ex principiis, sed ex eis quae habent cognitionem per principia vel sub principiis continentur. Unde Aristoteles in primo Topicorum ait:^b "Demonstratio est syllogismus qui fit ex primis et veris vel ex talibus quae <per aliqua prima et vera> eius cognitionis quae circa ipsa est⁷ principium sumpserint."

Ad quod dicendum est quod duo sunt modi demonstrativae disciplinae; unus qui syllogizat ex principio vel principiis, cui proprie dicta definitio est assignata; alter vero syllogizat ex hiis quae per principia habent <principium> cognitionis; utrumque quorum modorum continet descriptio posita ab Aristotele in Topicis.

1. determinatum] **vel fort. declaratum P.**

2. syllogizat] syllogizet P.

3. demonstrativae] demonstrationem P.

4. definitio] disputatio **vel dispositio P.**

5. Item] Cum P.

6. demonstratio] demons() P, i.e. demonstratio **vel demonstrativa**

7. ipsa est] inv. P.

a. Cf. Arist. SE 2 165b1-2; AL VI.1-3: 7.8-10 "doctrinales quidem quae ex propriis principiis cuiusque disciplinae et non ex his quae respondent videntur syllogizant".

b. Arist. Top. 1.1 100a27-29; AL V.1-3: 5.10-13 "Demonstratio ergo est quando ex veris et primis syllogismus erit, aut ex talibus quae per aliqua prima et vera eius quae circa ipsa est cognitionis principium sumpserint."

Item, demonstratio est syllogismus faciens scire; dialectica vero disputatio est syllogismus faciens /11vA/ credere tantum; sophistica vero tantum opinari.

De demonstrativa itaque disputatione sufficienter dictum est. Dialectica vero disputatio est syllogismus contradictionis, id est qui syllogizat contradictoriam alicuius propositionis iam syllogizatae vel ab adversario simpliciter concessae ex probabilibus.

Probabilia^a vero sunt omnibus, ut 'bonum est appetibile'; vel pluribus, ut 'prudentiam esse appetibiliorem divitiis' et 'animam esse honorabiliorem corpore'; vel sapientibus, et his vel omnibus, ut 'nihil ex nihilo fieri'; vel pluribus, ut 'virtutem per se esse appetibilem' et 'felicitatem a virtute fieri'; \probatissimis autem et probabilioribus probabilia sunt <ut> 'aliquod¹ corpus esse quintum', ut visum est Aristoteli, 'animam esse immortalem', ut visum est Platoni/² [est Platoni]. Praeterea illud attendendum est quod probabile differt a falso eo quod falsum sumit iudicium a re ipsa, probabile vero ab hominum opinionibus.

<De> demonstrativa et dialectica disputatione hactenus dictum est, a modo de temptativa dicamus. Temptativa vero disputatio est quae ex his quae videntur principia, non sunt autem, syllogizat, vel quae ex principiis vel apparentibus principiis syllogizare videtur cum non syllogizet.

Et quoniam nec ex principiis nec ex his quae continentur sub principiis syllogizat, a demonstrativa disciplina separatur. Item, quoniam nec ex probabilibus nec ex apparentibus probabilibus, a dialectica et a sophistica disputatione differt. Sic ergo temptativa disputatio ab omnibus aliis differt disputationibus, quod manifeste docet Aristoteles in primo Topicorum dicens:^b "Praeter omnes qui dicti sunt syllogismos fiunt parallogismi ex his quae sunt convenientia circa aliquas disciplinas. Videtur autem modus hic differre a praedictis. Nam nec ex veris et primis nec ex probabilibus syllogizat falsigraphus." Sed probabile alia sunt probabilia simpliciter,

1. aliquod] quodlibet P.

2. probatissimis - visum est Platoni P in mg., eisdem vel fere eisdem verbis in contextu deletis (deleta discernuntur haec: probatissimis autem(?) et probabilioribus probabilia quintum ut visum est animam immortalem(?) esse(?) ut visum)

a. Ad paragraphum de probabilibus, qui ex Alex. Top. (CAG 2.2: 19) originem ducit, videsis CIMAGL 34: XLI.

b. Arist. Top. 1.1 101a5-10; AL V.1-3: 6.12-17 "Amplius autem praeter omnes qui dicti sunt syllogismos ex his quae sunt circa aliquas disciplinas convenientia fiunt parallogismi, quemadmodum in geometria et huic cognatis accidit haberi. Videtur autem modus hic differre praedictis syllogismis; nam neque ex veris et primis syllogizat falsigraphus neque ex probabilibus."

ex quibus est temptativa (quid autem sit probabile simpliciter dictum est); probabile vero alicui dicitur quod videtur unicuique artifici secundum propriam facultatem ut medico de medicina, geometro de geometria, et praeterea quod videtur ei cum quo sermo conseritur, in quo nihil attinet verum falsumve sit, dum tantum verisimilitudinem teneat.^a Versatur autem haec disputatio circa unamquamque disciplinam causa reprehendendi illos qui simulant se habere scientiam illius ipsius disciplinae et causa studendi quatenus ipsi perspicaciores sint virtutum quae in eis sunt, ut in geometria accidit et huic [[est]] cognatis.^b

In geometria^c enim temptator probare nititur quod unum latus trianguli aequale sit duobus vel etiam maius positis duobus /11vB/ principiis, quorum unum est ab omni puncto et spatio circulum circumscribi. His ergo imitatis temptator paralogizat¹ unum <latus> esse aequale duobus <a capitibus rectae lineae ad punctum in medio positum circumscriptis duobus> semicirculis² et triangulo elevato a centrīs semicirculorum³ ad t[r]actum eorundem. Quod vero unum latus maius sit duobus paralogizat temptator duobus semicirculis circumscriptis a capitibus rectae lineae ad duo puncta in medio iuxta se posita et triangulo similiter erecto⁴ a centrīs semicirculorum a<d> tactu<m> eorum. Sic ergo temptator paralogismum facit eo quod semicirculos circumscribit non ut oportet et lineas perducit non sicut producendae sunt.^d

In logicis vero solent huiusmodi poni exempla: 'Si aliquid removetur ab aliquo universaliter et aliud⁵ <praedicatur> de eodem universaliter, primum praedicatum removetur a secundo praedicato particulariter; sed animal praedicatur de asino universaliter et homo removetur ab eodem uni-

-
1. paralogizat] paralogizare P.
 2. semicirculis] -us P.
 3. semicirc-] semic- P, et sic ter infra.
 4. erecto] erepto P.
 5. aliud] illud P.

-
- a. probabile vero - teneat] ex Boeth. Diff. Top. I, PL 64: 1180C-D "Probabile vero est quod videtur vel omnibus vel pluribus vel sapientibus, et his vel omnibus vel pluribus vel maxime notis atque praecipuis, vel quod unicuique artifici secundum propriam facultatem, ut de medicina medico, gubernatori de navibus gubernandis, id praeterea quod videtur ei cum quo sermo conseritur, vel ipsi qui iudicat, in quo nihil attinet verum falsumve sit argumentum, si tantum verisimilitudinem teneat."
 - b. ut - cognatis] Ex Arist. Top. 1.1 101a7-8, AL V.1-3: 6.14, quem locum in nota praecedenti descripsimus.
 - c. Exempla pseudo-geometrica ("falsigraphica") ex Alex. Top. (CAG 2.2) 23-25. Cf. Summam Sophisticorum Elenchorum, LM I: 278.
 - d. paralogismum facit - ducendae sunt] ex Arist. Top. 1.1 101a15-17; AL V.1-3: 6.21-23 "Nam in eo quod aut semicirculos describit non ut oportet aut lineas aliquas ducit non ut ducendae sunt, paralogismum facit".

versaliter; ergo [[quare]] animal removetur ab homine particulariter'. Hic enim temptator usus est principio, sed eius inconvenientem facit assignationem. Item, 'si aliquid praedicatur de aliquo universaliter et aliud removetur ab eodem universaliter, primum praedicatum a secundo praedicato particulariter removetur; sed animal praedicatur de asino universaliter, et homo removetur ab asino universaliter; ergo animal ab homine particulariter removetur'. Hic enim principio <apparenti> usus est eo quod <****>.

Definit ergo temptativam Aristoteles disputationem hoc modo:^a "Temptativa disputatio est quae fit ex his quae videntur respondententi" (subintelligendum est 'principia'), "cum non sint principia" (quantum ad unum modum temptativorum syllogismorum) "ex his quae necessarium est scire ei qui simulat se scire scientiam" (id est ex principiis, quantum ad alterum; oportet enim eum qui simulat se habere scientiam alicuius disciplinae saltem eius principia scire).

Litigiosam disputationem ultimo definit Aristoteles, quam ad ultimum reservavit, quoniam circa eam plus erat immoraturus et de ea principaliter intendebat. Est autem litigiosa disputatio quae ex his quae videntur probabilia, non sunt autem, syllogizat, vel ex probabilibus sive ex apparentibus probabilibus, id est ⁺aperientibus.⁺ Sunt igitur duo modi litigiosae disputationis, de quibus quoniam satis dictum est, ad alia transeamus. Illud tamen notandum est quod descriptio litigiosae disputationis quam hoc loco Aristoteles ponit his verbis dicens^b "litigiosa disputatio est quae syllogizat ex his quae videntur probabilia, non sunt autem" tantum habet convenire disputationi peccatum in materia et non in forma habenti. Hoc autem idcirco ab eo fortasse factum est quia in hoc opere de iudicio materiae intendebat et non de iudicio formae, de quo satis egerat in libro Analyticorum.

De praedicta divisione quaesitum est cuiusmodi sit, et an sit sufficiens et per opposita.

Quidam dicunt eam esse generis in species. Quos errare manifestum est ex eo quod divisum [est] removetur particulariter ab uno dividendium, quoniam quaedam¹ litigiosa disputatio disputatio non est, id est quidam sophisticus syllogismus syllogismus non est, ut ille qui habet peccatum in forma.

1. quaedam] quod P.

a. Cf. Arist. SE 2 165b4-6, AL VI.1-3: 7.12-13 "temptativae vero quae ex his quae videntur respondententi, et necessarium est scire ei qui simulat habere scientiam."

b. Arist. SE 2 165b7-8. AL VI.1-3 7.14-15 "litigiosae vero quae ex his quae videntur probabilia, non sunt autem, syllogizant".

Alii vero melius dixerunt eam esse subiecti in accidentia vel tamquam generis in species.

Sed non videtur sufficiens eo quod non comprehendat hypotheticos syllogismos. Quod autem hypotheticos non comprehendat videtur ex eo quod Aristoteles numquam eorum doctrinam constituit; dicit tamen Tullius [quod] quod locus ab antecedentibus¹ et consequentibus et repugnantibus <pro>prius est dialecticorum,^a deinde enumeratis /12rA/ septem modis hypotheticorum syllogismorum supponit² "in his fere tota dialectica consistit."^b

Item, apodictici quidam fiunt ex principiis, quidam ex probabilibus syllogizantur. Merito ergo quidam demonstrativi, quidam dialectici nominantur. Unde Boethius^c quasdam hypotheticas dicit esse utiles ad demonstrationes, et auctores frequenter ubi supponunt exempla demonstrativo et dialectico³ syllogismo hypotheticos subiciunt syllogismos.

Nec etiam omnes categorici sub praedicta divisione comprehendendi videntur, veluti illi qui deducunt⁴ ad impossibile; verbi gratia 'omne lignum est animal, et omnis lapis lignum, ergo omnis lapis est animal.' Quem et huic similes si quis deneget esse syllogismos, oportebit eum confiteri nullum secundae vel tertiae figurae in syllogismos primae per impossibile resolvi.

Item, non videtur fieri per opposita quoniam eadem sunt principia et probabilia, quocirca ex his oratio syllogistica et demonstrativa et dialectica dicitur.

Item, medio termino⁵ accepto aequivoce fit litigiosus syllogismus, eodem modo recepto⁶ fit dialecticus.

1. antecedentibus] accidentibus P.

2. supponit] subiungit vel subdit **malimus**.

3. demonstrativo et dialectico] demonstrativa et diale. P.

4. deducunt] dederunt P.

5. termino] tertio P.

6. recepto] accepto **malimus** : recepta P.

a. Cic. Top. 12.53

b. Cf. Cic. Top. 14.57. Boeth. In Cic. Top. V, p. 367 Orelli "Atque in his, inquit, omnis fere est dialectica".

c. Boeth. Hyp. Syll. I.iii.7, p. 220 Obertello: "Sunt autem aliae hypotheticae propositiones in quibus et consequentia necessaria reperitur, et ipsius consequentiae causam terminorum positio facit, hoc modo: 'si terra fuerit obiectus, defectio lunae consequitur'. Hic enim consequentia rata est, et idcirco defectio lunae consequitur, quia terrae intervenit obiectus. Ista igitur sunt propositiones certae atque utiles ad demonstrationem."

Item,^a si syllogismus fit mixtus, a quibusdam iudicatur secundum maiorem propositionem, sed potius debet iudicari secundum deteriorem. Est enim deterior sophistica probabili, et ipsa probabilis demonstrativa.

Praedicta ergo divisio non sufficiens nec per opposita fieri videtur. Unde Aristoteles reprehensibilis est. Hoc modo reprehensurus est enim eos¹ qui dividebant orationes in eas quae sunt ad nomen et ad intellectum.^b

Ad quod dicendum est vel quod non reprehendit divisionem illorum sed per divisionem redarguit eos arbitantes illam divisionem esse sufficientem et per opposita[m]; vel, quod melius est, praedicta enumeratio non est/ proposita ab Aristotele ut divisio sed ut enumeratio.

Quidam^c tamen sub ea omnem argumentationem nituntur comprehendere, 'disputationem' pro "argumentatione" et 'syllogizare' pro "argumentari" exponentes.

C.3 165b12. Executa divisione disputationum et assumpta litigiosa disputatione de qua principaliter intendit, Aristoteles ea enumerat circa quae decertant et corrixantur sophistae. Sunt illa quinque: redargutio, falsum, inopinabile, soloecismus, et nugari, quae a quibusdam dicuntur esse species sophisticae disputationis. Alii dicunt ea[m] esse partes sophisticae artis, veluti inventio, dispositio et memoria, elocutio etc. dicuntur esse partes artis rhetori[ca]e. Vel, quod melius est, dicendum est esse fines sive metas ad quas tendunt sophistae in sophistica disputatione, quemadmodum iustum, utile, honestum sunt fines ad quos tendunt causidici in orationibus suis.

Si autem redargutio finis est sophistae, cum eadem sit finis dialectici, idem erit finis dialectici et sophistae; quod² videtur esse inconueniens.

Ad quod respondendum est quod ad eundem finem sophistae et dialectici tendunt, sed diversis modis; iste ex probabilibus, ille ex sophisticis hunc finem exsequitur. Vel, quod melius est, redargutio est praecipuus et principalis finis dialectici, cui collocata sunt quaedam remedia; si enim non potest ducere aliquem ad redargutionem, saltem ducat eum ad falsum vel ad inopinabile vel ad soloecismum vel ad nugari. Similiter sophistae [[et]] praecipuus et principalis finis videri ducere ad redargutionem cui etiam coll^ocata sunt in remedium videri ducere ad falsum vel ad inopi-

1. enim eos] cum eis P.

2. quod] vel P.

a. Cum hoc paragrapho cf. Anon. Aurel. I, CIMAGL 34: 63.

b. Arist. SE 10 170b12sq.

c. Cf. Summam SE, LM I: 277.29-30.

nabile, et similiter in aliis duobus. /12rB/ Unde Aristoteles praedictis enumeratis corrigit se consequenter dicens^a "et cum non sit videtur esse singulum¹ horum."

Notandum autem quod nomen 'redargutio' duplicem habet significationem. Unam communem secundum quam redargutio reprehensio dicitur; redarguere enim reprehendere est. Aliam specialem ex qua aliquis dicitur redargutus esse cui argumento probatum est contrarium concessio contrario, et secundum hanc significationem <sumitur hic.

Ad falsum ducere est cogere² aliquem concedere manifeste falsum sive sit contrarium concess[i]o sive non, in quo differt a redargutione.

Ad inopinabile vero ducitur quis quando cogi<tur> concedere contrarium audientium opinionibus sive verum sive falsum sit sive contrarium concessio sive non, in quo differt a falso et a redargutione.

Quid sit soloecismus manifestum est.

Nugari vero est idem frequenter dicere significatione vel voce et significatione, ut 'homo animal' 'homo risibile.' Voce quando eadem vox bis ponitur vel amplius. Quod qualiter fiat docet Aristoteles in libro Peri hermeneias dicens:^b "Si³ quaecumque divisim praedicantur coniunctim praedicantur, ut⁴ 'homo' et 'albus' praedicantur divisim de eodem, ergo et coniunctim, ergo aliquid est homo albus albus et ita usque <in> infinitum."

Praemittitur autem redargutio ceteris eo quod maius et superius sit aliis; falsum vero inopinabili quoniam maius est ducere ad manifestum falsum. Alia duo, scilicet soloecismus et nugatio, postponuntur quia raro ducit<ur> adversarius ad aliquem illorum, immo numquam ducendus est si aliquem ali[arum] possumus consequi, potius enim ibi redarguendus est opponens quam respondens. Quare autem alterum alteri praemittatur causa est alterum alteri necessarium praeponi.

C.4 165b23. Enumeratis illis circa quae decertant sophistae de singulis agit eo ordine quo enumeravit⁵ Aristoteles, et primo de redargutione.

1. singulum] plurimum P, ut videtur.

2. sumitur - cogere] *exempli gratia addidimus.*

3. si] sed P, ut videtur.

4. ut] est P.

5. enumeravit] enumerant P.

a. Arist. SE 3 165b17-18; AL VI.1-3: 7.23-24 "aut quod non sit, sed quod videatur esse singulum horum".

b. Arist. Int. 11 20b36-40. Trl. Boethii AL II.1-2: 24.1-5 "Si enim, quoniam alterutrum dicitur, et utrumque dicitur, multa et inconvenientia erunt. De homine enim et 'hominem' verum est dicere et 'albus', quare et omne; rursus, si albus, et omne, quare erit homo albus <albus, et> hoc in infinitum."

Sed redargutionum alia est vera, alia apparens. Vera quae fit vero elencho, apparens quae fit sophistico elencho. Sophisticorum \autem/ elenchorum alii sunt circa voces alii sunt circa res. Circa voces dicuntur esse illi qui habent causam fallendi in vocibus; circa res vero illi qui habent principium et occasionem fallendi in rebus; sed de iis posterius, de his qui sunt in dictione prius tractat Aristoteles.

Quos in sex modos dividit: eorum enim alii fiunt secundum aequivocationem, alii secundum amphiboliam, alii secundum compositionem, alii secundum divisionem, alii secundum accentum, alii secundum figuram dictionis.

Quam partitionem esse sufficientem probari dicit¹ Aristoteles syllogismo et inductione.^a Inductione hoc modo: 'Omne sophisma secundum amphiboliam fit aliquo modorum praedictorum sex, omne sophisma secundum aequivocationem fit aliquo praedictorum modorum sex, et sic in reliquis quattuor, ergo omne sophisma secundum dictionem fit aliquo sex modorum.' Syllogismo² vero hoc modo: 'Omne sophisma quod fit secundum id quod non eadem eisdem nominibus vel orationibus significantur, fit aliquo praedictorum sex modorum; sed omne sophisma secundum dictionem fit secundum hoc quod non eadem eisdem nominibus vel orationibus significantur; ergo omne sophisma secundum dictionem fit aliquo sex praedictorum modorum.' Sed minor propositio huius syllogismi probatur hoc modo: 'Omne sophisma quod fit secundum malitiam prolotionis, fit secundum id quod non eadem eisdem nominibus vel orationibus <significantur>; sed omne sophisma secundum dictionem fit secundum malitiam prolotionis; ergo <omne> sophisma secundum dictionem fit secundum id quod non eadem eisdem nominibus vel orationibus significantur.' Maior autem propositio sic probatur: 'Omne sophisma quod secundum duplex fit, <fit> aliquo praedictorum sex modorum; ergo omne sophisma quod fit secundum id quod non eadem /12vA/ eisdem nominibus vel orationibus significantur, fit aliquo praedictorum sex modorum.'

Sed duplicia tribus modis dicuntur, actu scilicet, potentia et phantasia. Dicuntur actu duplicia ea quae sunt secundum aequivocationem et amphiboliam, quoniam actu ipso plura significant. Sed quae sunt secundum compositionem et divisionem et accentum potentia duplicia sunt, actu enim unum significant, ^ased plura eis quoquo modo intelliguntur⁺. Ea vero

1. dicit] debet P.

2. syllogismo] solutio P, ut videtur.

a. Ad sequentia videas "Alex." SE Frgm. 165b27,A; cf. CIMAGL 34: XXXII sq.

quae secundum figuram dictionis sunt, sola phantasia dicuntur multiplicia, ut 'metuere' et 'timere' cum habeant significare passionem, ex vocis similitudine quam habent cum significantibus actionem apparet ea significare actionem, et hoc fit phantasia id est apparitione. Sed Aristoteles maiorem propositionem praedicti syllogismi ponens, minorem vero et conclusionem et secundarios syllogismos praetermittens, multam nobis reliquit incertitudinem.

C.4 165b30. Posita divisione sive partitione paralogismorum in dictione, eos aggreditur tractare Aristoteles, et primo paralogismum ab aequivocatione. Secundum¹ aequivocationem primo dividitur, est enim levissimus et uberrimus, nam quibus modis dividitur aequivocatio, eisdem modis paralogismus ab aequivocatione. Sed aequivocatio primo dividitur secundum septem partes orationis, deinde secundum accidentia unius<cuiusque> partis. Item, aequivocationum alia est casu, alia est consilio: casu, ut in Alexandro Magno et in Alexandro filio Priami, quibus hoc nomen 'Alexander' est impositum casu. Quattuor sunt species aequivocationis quae fit consilio: alia enim sunt aequivoca ex similitudine, ut homo pictus, homo verus sub hoc nomine 'homo'; alia ex proportionem, ut unitas et punctum sub principio; alia descendunt ab uno principio, ut medicin<al>e ferramentum et medicinale pulmentum a² medicina; alia referuntur ad unum, ut esca salutaris et vectatio salubris, id est ad salutem. Rursus videtur et alius esse modus aequivocationis secundum translationem; translationum autem alia fit causa necessitatis, alia causa urbanitatis. Causa necessitatis fit translatio quando aliquod vocabulum a re habente nomen ad aliam³ rem quae nomine indiget transumitur, ut hoc nomen 'os' ab ore animalis ad os putei vel calcei, vel 'pes' a pede hominis montis ad pedem transumitur, et tunc ista translatio aequivocationis retinet proprietatem. Causa vero urbanitatis, ut si quis hoc nomen 'auriga' ab illo qui regit currum ad gubernatorem /12vB/ navis transferat, et haec translatio fit gratia ornatus tantum, quae in aequivocatione non recipitur.

Sed paralogismorum ab aequivocatione alii habent aequivocationem in medio termino, alii in maiori, alii in minori extremitate. Alii habent partem termini aequivoca<m> et non terminum, alii nec partem termini nec terminum. Quorum exempla subicere congruum duxi:

Paralogismi habentes aequivocationem in medio termino huiusmodi sunt: 'omnis canis est latrabilis, sed quaedam marina belua est canis, ergo

1. secundum] sed P.

2. a] et P.

3. aliam rem] aliud nomen P.

quaedam marina belua est latrabilis'; item, 'omni castanea est arbor, sed quidam fructus est <castanea, ergo quidam fructus est> arbor'; similiter, 'omnis populus est substantia, sed quaedam aggregatio hominum est populus, ergo est substantia'.

In maiori vero extremitate aequivocationem habens paralogismus est ut si dicatur, 'omnis casus est inopinatus rei eventus [[ergo nullus casus est genitivus]], sed nullus genitivus est inopinatus rei eventus, ergo nullus genitivus est casus'. In minori <extremitate habens> aequivocatione<m>, ut cum dicitur 'nullus genitivus est inopinatus rei eventus, sed omnis casus est inopinatus rei eventus, ergo nullus casus est genitivus'.

Qui vero habet partem termini aequivocam et non terminum fit hoc modo: 'omnis homo videt populum, Socrates est homo, ergo videt populum'; iste enim terminus 'videt populum' non est aequivocus, sed 'populum' quod est eius pars.

Item, qui nec terminum nec partem termini habet aequivocam talis est: 'quicquid possibile est esse possibile est non esse, sed caelum possibile est esse, ergo caelum possibile est non esse'; in hoc autem [[termino]] paralogismo 'possibile' nec pars termini nec terminus est, et aequivoce sumitur, quod docet Aristoteles in libro Perihermeneias.^a

C.4 165b30. Dictum est qualiter fiant paralogismi ab aequivocatione. Exempla autem quae ponit Aristoteles huiusmodi sunt: 'omnes grammatici discunt, sed scientes sunt grammatici, ergo scientes discunt'; 'discere' enim aequivocum est ad intelligere disciplinam et accipere eam; vel (quod minus latine dictum est) ad accipere disciplinam, quod pertinet ad discipulum, et ad tradere disciplinam, quod pertinet ad magistrum. Quod omne¹ consonat vulgari nostro, apparet.

Item, 'omnia expedientia sunt bona, sed quaedam mala sunt expedientia, ergo quaedam mala sunt bona'. 'Expediens' enim duplicem habet significationem in una quarum valet idem quod 'bonum', secundum quam significationem ponitur in prima propositione; in alia vero significatione valet quantum 'proficiens'² sive 'utile', secundum quam dictum est quaedam mala expedientia, ut conburi malum et incidi.

Rursus, 'quicumque surgebat stat, <sed sedens surgebat, ergo sedens stat.>' In quo notandum est quod non solum dictio secundum principalem

1. omne] **fort. corruptum.**

2. proficiens] perficiens P.

significationem sed secundum secundariam dicitur¹ aequivoca. Nam cum hoc participium 'sedens' quemadmodum et alia participia unam solam habeat² significationem, habet autem consignificare /13rA/ praesens et praeteritum tempus ex adiunctis. In assumptione enim cum dicitur 'sedens surgebat' ex adiunctione verbi praeteriti temporis consignificat praeteritum tempus; in conclusione vero quae est 'sedens stat' <ex> adiunctione verbi praesentis temporis consignificat praesens tempus. Sic ergo hoc participium 'sedens' ex consignificatione diversa temporum est aequivocum.

Sed obiciet³ aliquis quod eadem [o]ratione omnia nomina declinabilia, [omnia verba,] omnia participia et pronomina aequivoca sunt: habent enim consignificare diversa genera, diversos casus, diversos numeros et cetera accidentia nominis.

Cui respondendum est quod si eadem dictio habeat consignificare diversa genera in eadem terminatione, in ea aequivoca est, vel diversos casus vel numeros. Inde vero manifestum est parallogismos in quibus termini mutant significationem ex adiunctis ad aequivocationem referri. Ut si dicam 'omne simplex caret partibus, sed quaedam propositio est simplex, ergo quaedam propositio caret partibus.' Item, 'omne universale praedicatur de pluribus, hoc signum est universale, ergo praedicatur de pluribus.' Item, 'omne verum est dictum, sed quoddam argumentum est verum, ergo quoddam argumentum est dictum.' Rursus, 'omnis homo vivit, sed quidam homo est mortuus, ergo quoddam mortuum vivit'. Sed in illa propositione 'homo' hoc nomen ex adiunctione <verbi> praesentis temporis tantum extendit appellationem hominibus qui modo sunt. In assumptione vero ex adiunctione participii praeteriti temporis habet communem appellationem ad homines qui sunt et qui fuerunt; itaque hoc nomen homo dissimiliter ibi accipitur, non tamen ibi est aequivocum. Eadem solutio est in istis parallogismis: 'nihil quod sit est futurum, sed quidlibet est, ergo nihil est futurum'; item, 'quicquid est erit non Antichristus, sed quidlibet est, ergo nihil erit Antichristus.' Sed dubium est an huiusmodi parallogismus sit⁴ secundum aequivocationem: 'omnis homo est animal,⁵ sed hoc est homo, ergo est animal' in assumptione facta demonstratione ad homines, in conclusione ad lignum; quod in disputatione disquiratur.

C. 4 166a6. Quoniam⁶ facilis est transitus de uno simili ad aliud simile, [§] post primum modum parallogismorum, qui fiunt secundum aequivoco-

1. dicitur] dicuntur P.

2. habeat] habent P, ut videtur.

3. obiciet] obtinet P.

4. sit] vel fit P.

5. animal] homo P.

6. quoniam] lectio incerta P.

cationem, congruo ordine Aristoteles tractat de illis qui fiunt secundum amphiboliam. 'Amphibolia' autem sive 'amphibologia' graece "ambiguitas" dicitur latine. In<de> amphibolia sive amphibologia ambigua oratio nuncupatur. Non vero idem est ambigua oratio et dubitabilis: huiusmodi enim propositiones 'homo non est in Francia' 'vinum¹ non est in [[Gallia]] Anglia' dubitabiles sunt, quoniam possunt trahi in universales et in particulares, sed non sunt ambiguae.

Sed amphibolarum orationum aliae sunt multiplices ex diversa constructione, aliae ex diversa relatione, quod sequentia exempla docebunt. /13rB/ Verbi gratia, ex diversa constructione fiunt parallogismi secundum amphiboliam hoc modo: 'quoscumque possibile est vincere Aeacida, illos potest vincere Aeacida²; ergo Romanos potest vincere Aeacides'. Item, 'si verum est lupum comedere canem, lupum comedit canis; sed³ verum est lupum comedere canem; ergo lupum comedit canis.' [Item] In utroque istorum parallogismorum verbum construitur cum duobus accusativis, cum uno transitive, cum altero intransitive. Cum enim dico 'Romanos possibile est vincere Aeacida', si ita intelligatur "possibile est quod Romani vincant Aeacida", hoc verbum 'vincere' construitur transitive cum hoc accusativo 'Aeacida', cum 'Romanos' intransitive; in hac significatione vera est propositio. Si vero⁴ ita intelligatur 'Romanos possibile est⁵ vincere Aeacida' id est "possibile est quod Romanos vinca[n]t Aeacides", hoc modo intellecta hoc verbum 'vincere' construitur cum accusativo 'Romanos' transitive, cum 'Aeacida' intransitive, et est falsa et impossibilis. Eodem modo dicendum est de secundo parallogismo, hoc scilicet 'si verum est lupum comedere canem, lupum comedit canis etc.' Rursus, 'si est verum aliquem esse album caput, aliquis est album caput; sed verum est aliquem esse album caput, ergo aliquis est album caput.' In huiusmodi parallogismi⁶ propositione et assumptione est multiplicitas ex diversa ratione construendi; nam cum dico 'verum est aliquem esse album caput', si hoc nomen 'album' praeponatur huic nomini 'caput' et construitur cum hoc verbo 'esse', vera est propositio; si vero postponatur illi nomini 'caput', falsa est.

Qui vero ex diversa relatione fiunt parallogismi sic se habent: "si aliqua⁷ praedicantur de se, unum eorum praedicatur de reliquo; ergo si⁸

1. vinum] unum P.

2. Aeacida] Aeacides **malimus**.

3. sed] si P.

4. vero] id P.

5. possibile est] possunt P, ut videtur.

6. parallogismi] parallogismos P.

7. si aliqua] lectio incerta P.

8. ergo si] item ut P.

hoc praedicabile 'homo' praedicatur de aliquo¹ individuo et ista duo praedicabilia <'animal'> 'asinus' praedicantur de eodem, ista tria praedicabilia praedicantur de eodem, ergo ista tria de +eodem+²." Quod falsum est, quoniam cum dicitur "ista duo 'animal' 'asinus' praedicantur de eodem", si fiat relatio a<d> praemissum falsa est propositio; si vero ita dicitur 'ista praedicantur de eodem' id est "unum praedicatur de illo de quo reliquum," vera est propositio. Item, 'quicumque diligunt se, illi sunt amici; sed inimici diligunt se; ergo inimici sunt amici'. Cum enim dicitur 'inimici diligunt se', si ita intelligatur: id est "quicumque diligit se", verum est; sed³ si sic "unus diligit reliquum", falsum est. Et fortasse et alii apparebunt modi amphiboliae paralogismorum, sed qui maxime dicunt<ur> hii sunt.

Exempla paralogismorum qui fiunt secundum amphiboliam manifesta sunt. Quae vero ab Aristotele ponuntur sic se habent: /13vA/⁴ 'omnes pugnantes sunt inimici; sed⁵ verum est me velle accipere pugnantes, ergo verum est me velle accipere inimicos'. In assumptione et conclusione est multiplicitas huius paralogismi secundum amphiboliam ex eo quod hoc verbum 'accipere'⁶ potest construi cum utroque accusativo transitive et intransitive;⁷ si enim ita intelligatur 'verum est me velle accipere pugnantes' id est "verum est quod vellem capere inimicos", hoc verbum 'capere' construitur cum hoc accusativo 'inimicos' transitive et <cum> hoc 'me' intransitive; sin autem sic dicatur 'verum est me velle capere inimicos' id est "\verum est/ quod inimici volunt me capere", illud verbum <'capere'> construitur transitive cum hoc accusativo 'me', cum reliquo intransitive.

Item, 'quod aliquis scit, hoc scit; sed aliquis scit grammaticam; ergo grammatica scit'. In hac propositione 'quod aliquis scit hoc scit' illud pronomen 'hoc' potest esse nominativi et accusativi casus; si sit accusativi casus, vera est propositio et recipienda; si vero nominativi, falsa est et neganda.

Item, 'quod aliquis videt, hoc videt; sed aliquis videt lapidem; ergo lapis videt.' Idem est iudicium huius et praedicti paralogismi.

1. aliquo] aliquid P, ut videtur.

2. eodem] an se scribendum?

3. sed] vel P.

4. In mg. sup. manu correctrici haec notula, nobis incomprehensibilis, extat: vera est per ydiopriheam(?) falsa per aleon(?)

5. sed] si P.

6. accipere] vincere P.

7. intransitive] cum neutro P.

Item, 'quod tu dicis esse hoc tu dicis esse; sed tu dicis lapidem esse; ergo tu dicis lapidem esse lapidem'. In hac propositione 'quod tu dicis esse hoc tu dicis esse' est multiplicitas ex eo quod hoc pronomen 'hoc' potest intelligi praepositum et suppositum huic verbo 'esse'; si intelligatur esse praepositum, propositio est vera; si suppositum falsa. Si vero aliter inveniat¹ur conclusio, vitium est scripturae, quia¹ non est conveniens parallogismum² qui est ab amphibolia soloecismum concludere - qui formatur hoc modo: 'quod tu dicis esse hoc tu dicis esse, sed tu dicis lapidem esse, ergo tu dicis lapis esse'; cum enim dicitur 'quod tu dicis esse hoc tu dicis esse,' si hoc pronomen 'hoc' sit accusativi casus et verbo praepositum,³ ut dictum est, verum est; si vero nominativi, soloecismus est.

Rursus, 'contingit omnem hominem dicere, sed omne tacens est homo, ergo contingit tacentem dicere', quae conclusio multipliciter potest intelligi. Hoc modo intellecta 'contingit tacentem dicere' id est "contingit quod tacens dicat vel loquatur," falsa est propositio. Sed⁴ sic 'contingit tacentem dicere' id est [contingit tacentem dicere, id est] "dictione vel locutione tacentem significare," vera est propositio.

Assignatis propriis responsionibus parallogismorum aequivocationi[bus] et amphiboliae, de communibus aliquid a n<o>bis dicendum est. Communium autem aliae sunt verae, aliae sunt apparentes et sophist<ic>ae, quas quandoque magis oportet ferre contra litigiosos⁵ quam alias. Notandum autem est quod multiplicium propositionum aliae sunt verae tantum, aliae falsae tantum, aliae verae et falsae; sed si multiplex propositio tantum vera ab interrogante proponatur, illa simpliciter concedenda; si vero tantum falsa, simpliciter est neganda, nisi sit probabilis; si autem multiplex propositio vera et falsa interrogetur, non est pigritandum dividere. Sophisticus autem modus respondendi est quando tali propositione inducta, neget vel roget eam sibi respondens probari; quae si probata fuerit concedatur; si vero postea assumatur ad aliud probandum, neget, quoniam dissimiliter accipi potest; et sic numquam poterit finem exequi adversarius.

C.4 166a14. Quoniam aequivocatio et amphibolia similes sunt, earum coniunctim tres modos enumerat⁶ Aristoteles, quorum duo modi communes sunt aequivocationis et amphiboliae, tertius vero proprius⁷ est amphiboliae.

1. quia] vel P.

2. parallogismum] parallogismus P.

3. praepositum] praeposito P.

4. sed] vel P.

5. litigiosos] litigiosas P.

6. enumerat] enumerans P.

7. proprius] proprium P.

Est ergo primus modus quando nomen vel /13vB/ oratio principaliter plura habere[n]t significare, nomen quidem ut 'piscis' 'canis', oratio vero plura significat ut 'aio te Aeacida Romanos vincere posse' et haec 'video lupum comedere canem.'

Secundus autem modus est quando nomen vel oratio unum solum principaliter significat, aliud vero ex accommodatione ad usu<m>, id est ex translatione. Nomen vero transfertur, ut cum dicitur 'pes' de [[mot]] pede montis vel navis, vel 'os' de ore putei vel calcei. Oratio vero transfertur, ut haec 'Homerus est poeta' et 'tyrannus vivit in filiis suis'.^a Cum enim haec oratio 'Homerus est poeta', unam solam habeat principalem significationem, in qua est falsa, transmittitur ad aliud significandum, ut talis sit sensus eius orationis 'Homerus est poeta': "poesis Homeri est." Similiter de secunda oratione dicendum est. Multae etiam aliae orationes similiter his se habent, ut haec 'ego mentior' principaliter¹ significat me mentiri, quod est falsum, transmittitur vero ut sic dicatur: 'ego mentior' id est "ego mentitus sum vel fui modo." Similiter et haec 'pluit nunc' vera est in sua significatione sive pluat \hic/ sive [[non]] alibi, ex accommodatione vero ad usum apud nos non dicitur vera nisi pluat hic.

Tertius modus est qui proprius² est amphiboliae. Fit quando oratio plura significat, et tamen utraque dictio illius orationis unam habet significationem, ut 'dolium vitri'; haec enim plures habet significationes, et tamen utraque dictionum³ in illa positarum unam habet significationem; potest enim talis esse significatio: 'dolium vitri' id est "de vitro", vel talis: "plenum vitro". Similiter 'vas argenti' id est "de argento" vel "plenum de argento". Aristoteles ponit in exemplo hanc orationem 'scit saeculum', sed si hoc nomen 'saeculum' sit nominativi casus, et construatur cum hoc verbo 'scit'/⁴ intransitive et personaliter, falsa est propositio, cuius sensus talis est: 'saeculum scit' id est "saeculum habet scientiam." Si vero sit accusativi casus et hoc verbum 'scit' construatur cum eo per subintellectum nominativi vera est propositio; est enim talis sensus: 'saeculum scit aliquis' id est "habet scientiam de saeculo."

Sed obicitur +illud quod oportet+: Isti tres⁵ modi sunt communes aequivocationis et amphiboliae, ut ait Aristoteles. Quod sic improbari

1. principaliter] principalis P.

2. proprius] primus P.

3. dictionum] dictione P.

4. scit] et in mg. et supra lineam inseruit P.

5. tres] quattuor P.

a. Exempla quae sunt 'Homerus etc.' et 'tyrannus etc.' ex Boeth. Int. 2a, V.11, p. 376 Meiser.

videtur: Duo primi modi sunt communes aequivocationis et amphiboliae, tertius autem non est, ergo duo tantum sunt communes aequivocationis et amphiboliae, ergo falsum est quod tres.

Instantia: hic sunt duo homines, quorum unus duos oculos habet, alter unum solum, duo et non tertius habentur ab istis duobus, ergo tantum duo habentur ab istis duobus.

Item, tres modi sunt communes aequivocationis et amphiboliae, ergo unus et alter et tertius est communis aequivocationis et amphiboliae.

In eodem instantia dari potest,

sed quaesitum est an aequivocatio sufficienter dividatur per illos duos modos, quorum unus est quando unum plura significat, alter vero quando unum solum principaliter significat, aliud ex transumptione. Quod si verum est, ergo omnis paralogismus aequivocationis continetur sub primo vel secundo modo; sed iste est paralogismus aequivocationis 'qui surgebat stat, sed sedens surgebat, ergo sedens stat'; quod non contineatur sub primo vel sub secundo [[loco]] modo probatur ex eo quod nullum nomen ponitur in eo, quare nec unum plura significans <nec unum solum principaliter significans> ad aliud vero transumptum.

Ad quod dicendum quod Aristoteles quodlibet vocabulum vocat hic nomen, sive sit participium, sive verbum, sive alia pars orationis.

Sed propter hoc non cessat oppositio, quoniam hoc participium 'sedens' non habet \plura/¹ significare, nec cum habeat² unum principaliter significare ad aliud [non] transumitur; quare nec sub primo nec secundo modo continetur.

Ad quod dicendum est sic esse intelligendum quod dicit hic Aristoteles 'unum principaliter habet significare': 'principaliter' id est "proprie non transumptive", et secundum hoc istud participium 'sedens' plura significat principaliter, non quod eius species sint principales significationes, sed quoniam plura principaliter significat, id est proprie et <non> transumptive, ut 'significare' large accipiatur pro 'consignificare,' consignificat enim duo tempora.

C.4 166a22. Post eos modos paralogismorum qui sunt ab aequivocatione et amphibolia congruo ordine docet illos qui fiunt secundum compositionem et divisionem. Oratio enim composita et divisa, multam retinet [[significationem]] similitudinem multiplicium propositionum. /14rA/ In eo enim quod eadem oratio composita et divisa videtur et sensum compositi-

1. plura] in mg. parum infra, loco quo insereretur non indicato, posuit P.

2. habeat] vel habent P.

tionis et sensum divisionis videtur significare. Unde apparet multiplex, alia est autem composita a¹ divisa oratione et econverso.

Sed quoniam compositio prior est divisione, de compositione prius dicendum est. Differt autem paralogismus compositionis a paralogismo divisionis ex eo quod in paralogismo compositionis falsa est compositio vel ex falsa compositione <concluditur>, in paralogismo divisionis falsa divisio vel ex falsa divisione concluditur. Verbi gratia, isti sunt paralogismi compositionis 'possibile <est> omne animal esse aegrum, sed quoddam sanum est animal, ergo possibile est quoddam sanum esse aegrum' - conclusio enim huius paralogismi, quoniam in ea coniunguntur opposita per adiunctionem possibilis, falsa est; sed si disiungantur per interpositionem [vel] possibilis, ut sic dicatur 'quoddam sanum possibile est esse aegrum' vera est - et hoc est quod solemus² dicere "Exposita de dicto falsa; exposita vero de re, vera est propositio." Item, 'possibile est omnem hominem loqui, sed quidam tacens est homo, ergo possibile est quoddam tacens loqui;' huius per aliud est iudicium et eadem solutio quae et praedicti. Item, 'possibile est te esse ditiozem isto, sed iste est ditior te, ergo est possibile te esse ditiozem quam tu sis'. Item, 'possibile est te scire plura quam iste, sed iste scit plura quam tu, ergo possibile te scire plura quam tu scias'. Item, 'possibile te esse maiorem isto, sed iste est maior te, ergo possibile te esse maiorem te vel quam sis'. Quorum omnium paralogismorum si conclusiones exponantur de dicto, falsae; si de re, verae sunt.

Exempla quae ponuntur ab Aristotele haec sunt: 'possibile est Socratem sedere, sed stans est Socrates, ergo possibile <est> stantem sedere'. Item, 'possibile est Socratem scribere, sed Socrates est non scribens, ergo possibile est non scribentem scribere'. Item, 'possibile est Socratem quaecumque addi<di>cit addiscere, sed quascumque litteras scit addidicit, ergo possibile <est> quascumque litteras scit addiscere'. Item, 'possibile est Socratem ferre plura, sed Socrates fert unum solum, ergo possibile est illi qui fert unum solum plura ferre'. In omnibus paralogismi praedicto modo solvendi sunt. Notandum tamen est quod Aristoteles non format hos paralogismos, sed tantum ponit materiam horum paralogismorum.

C. 4 166a33. Quoniam compositio et divisio sese comitantur, post eum modum qui est secundum compositionem iure tractat Aristoteles eum qui fit secundum divisionem. Fiunt³ autem paralogismi, ut dictum est, secundum divisionem quando falsa divisio⁴ vel ex falsa divisione concludi-

1. a] et P.

2. solemus] soloecismus P.

3. fiunt] fuerat P.

4. divisio] dictio P.

tur, ut cum dicitur 'quod ab isto dicitur <est impossibile, sed ab isto dicitur> album esse nigrum, ergo album impossibile est esse nigrum.' Item, 'si verum est aliquem hominem esse Antichristum, possibile est aliquem hominem esse Antichristum; ergo aliquem hominem possibile est esse Antichristum'; quod esse falsum sic probatur: si aliquid est non Antichristus, illud impossibile est esse Antichristum, sed quilibet homo est non Antichristus, ergo nullum hominem possibile est esse Antichristum, ergo falsum est quod aliquem possibile sit esse Antichristum.' Item, 'impossibile est quodlibet sedens stare, ergo quodlibet sedens impossibile est esse stans'. Haec omnes conclusiones, quoniam habent sensum divisionis, falsae sunt; videntur autem habere sensum compositionis, et sic apparent verae. Item, "quod hac propositione dicitur 'aliquis homo est si aliquod animal <est>' est falsum, sed ista dicitur aliquem hominem esse si aliquod animal est, ergo falsum est aliquem hominem esse si aliquod animal est"; haec enim conclusio si intelligatur hypothetica, ut fiat distinctio inter hoc verbum 'esse' et '<si>', >divisa erit <et> falsa; si vero fiat sermo de dicto hypotheticae, categorica est illa propositio composita et vera.

Exempla quae ab Aristotele ponuntur tantum duo sunt, quorum primum tale est: 'duo et tria sunt paria et imparia, sed quinque sunt duo et tria, ergo sunt paria et imparia'; assumptio et conclusio huius paralogismi ex sensu divisionis falsae sunt; videntur etiam esse¹ compositae, unde comparent² verae.

Quidam^a tamen³ sunt qui nec ex sensu compositionis nec divisionis eas recipiunt suae imperi/14rB/tiae hoc praetendentes: "quinque sunt duo et tria, ergo ista praedicabilia 'duo' et 'tria' praedicantur de eis,⁴ ergo de quibusdam quinque, ergo non remouentur ab eis universaliter" vel "ergo non sunt opposita eis in praedicatione" - quod sic probatur: si aliqua sunt quinque ipsa non sunt duo nec tria, ergo duo et tria sunt opposita in praedicatione quinque. Item, 'quod tantum est alii et amplius, ipsum est ei aequale; sed maius est tantundem minori et amplius; ergo maius \aequale/minori'; assumptio enim ex sensu diviso⁵ falsa est, videtur autem habere sensum compositionis, et sic apparet vera.

1. esse] vel omne P.

2. comparent] an apparent scribendum?

3. tamen] t(antu)m P.

4. eis] enim P.

5. diviso] divide P.

a. Quidam = Quidam Meludinenses. Vide praefationem nostram.

C. 4 166b1. Quinto loco quantum modum paralogismorum docet Aristoteles, illum modum qui fit secundum accentum. Nomen enim intensum et remissum multam retinet similitudinem cum nomine aequivoco; oratio similiter intensa et remissa¹ retinet similitudinem² cum amphibolia, +expressionem talem+ cum oratione composita et divisa. Nam ex eo quod nomen videtur intensum et remissum, apparet aequivocatio. Oratio vero intensa et remissa apparet multiplex. Est autem nomen³ intensum \aliud/ quam remissum et oratio intensa alia quam remissa, quemadmodum et composita alia est a divis[iv]a.

Nulli autem paralogismi fiunt secundum accentum sine⁴ scriptura vel in prolatione exceptis paucis teste Aristotele, ut si quis dicat 'oportet istos viros [[pati et non pati]] pendere, oportet istos viros <non> pendere, ergo idem oportet istos viros pati et non pati.' Item, 'Socrates odit curiam, sed diligit curiam, ergo odit et diligit idem.' In his paralogismis secundum accentum est causa deceptionis et hoc quantum ad scripturam, quoniam quantum ad prolationem nulla est ibi deceptio: in propositione enim dictio acuitur, in assumptione vero, licet eadem videatur, circumflex[i]o vel gravi regitur. Item, 'respublica nomen est, sed <'res publica' est> oratio, ergo quaedam oratio nomen [nomen] est'; in propositione 'respublica' sub eodem accentu <profertur, et tunc nomen est; in assumptione sub duobus accentibus>⁵ et tunc oratio est, et ita in hoc paralogismo ex dissimilitudine accentuum fit deceptio.

Orationum autem in quibus secundum accentum est causa deceptionis duo exempla ab Aristotele ponuntur, unum Horatii, alterum Vergilii.^a Unde quidam sunt qui coniectant hoc opus non esse Aristotelis, cum illi multo tempore posteriores fuissent illo tempore. Quibus dicendum est quod latinus interpres⁶ necessitate coactus est, vel obscuritate graecorum vel difficultate, ponere latina exempla. Quae exempla huiusmodi sunt: 'Metuo longas pereunte noctes Lydia dormis'; potest enim haec oratio sic intelligi, ut 'me tuo'⁷ sint duae dictiones et ita dicatur "O tu Lydia, tu dormis me pereunte tuo," vel sic ut 'me tu o' sint tres dictiones, sic scili-

1. et remissa] expressa P.

2. similitudinem] significationem P.

3. nomen] unum P, ut videtur.

4. sine scripsimus coll. Arist. SE 166b1] in P.

5. profertur - accentibus] exempli gratia posuimus.

6. interpres] in tempus P, ut videtur.

7. tuo] tue P.

a. Hor. Carm. 1.25.7-8, Verg. Aen. 5.13. Cf. "Alex." SE Frgm. 166b3-9.

cet "O tu Lydia, tu dormis me pereunte". Quidam^a vero sunt qui dicunt 'metuo' ibi esse verbum, sed secundum hoc nullus videtur esse sensus orationis. Item, 'Heu quia nam tanti cinxerunt aethera nimbi,'¹ in hac enim oratione 'quianam'² potest esse una dictio et 'nam' erit syllabica adiectio, et tunc proferetur sub uno accentu; possunt etiam esse duae dictiones et diversis accentibus proferentur. Et notandum quod parallogismus non ponit Aristoteles in quo sit³ causa haec deceptionis, sed orationes tantum, nec ex his orationibus possunt <formari> parallogismi.

C.4 166b10. Ultimo loco ultimum modum parallogismorum qui sunt in dictione tractat Aristoteles, eum scilicet qui est secundum figuram dictionis. Sed horum alii secundum commutationem generum sunt,⁴ <alii> secundum commutationem praedicamentorum, alii casuum, alii numerorum, quorum omnium exempla manifesta sunt.

Secundum commutationem praedicamentorum⁵ parallogismi⁶ fiunt hoc modo: 'quicquid heri vidit Socrates, videt hodie; sed heri vidit bicubitum, ergo hodie bicubitum;' item, 'heri duo tantum, ergo hodie duo'; hic est fallacia ex permutatione substantie ad quantitatem: in propositione enim substantia proponitur, et assumitur quantum. Item, 'quicquid heri vidit, /14vA/ nunc videt; sed heri vidit album; ergo nunc videt album'; fallacia de quid⁷ ad quale. Item, 'quantus heri fuit, est hodie; heri fuit albus; ergo nunc est albus'; fallacia de quanto ad quale. Similiter econverso de quali ad quantum: 'qualiscumque fuit heri Socrates, est hodie; heri fuit bicubitus; ergo hodie.' Item, de facere ad pati: 'quicquid heri faciebat Socrates, nunc facit; heri timebat; ergo nunc timet.' Item, econverso de pati ad facere: 'quicquid prius patiebatur, nunc patitur; sed prius timebatur; ergo nunc timetur.' Item, de substantia ad situm esse: 'quicquid heri fuit, est modo; heri fuit sedens; ergo modo est sedens'. Hiis et multis aliis modis potest fieri commutatio praedicamenti,⁸ de quolibet enim ad quodlibet⁹ potest fieri sic transitio, et in huiusmodi omnibus parallogismis erit causa deceptionis commutatio praedicamenti. Hoc enim verbum

1. nimbi] membri P.

2. quianam] quod nam P.

3. sit] vel fit P.

4. alii secundum - generum sunt] alii sunt - generum P a.c.

5. praedicamentorum] vel praedicamenti P.

6. praedicamentorum parallogismi] inv. P.

7. quid] fort. quid P a.c., aliquid P p.c.

8. praedicamenti] vel praedicamentorum P.

9. quodlibet] vel quidlibet P.

a. Cf. Summam SE, LM I: 325.22.

'amat' voce activa passionem et passiva actionem¹ significat. Item, "hoc nomen 'recens' semper ponitur in vi nominis, sed in hac oratione ponitur 'sole recens orto',^a ergo in hac oratione ponitur loco nominis". Similiter in hoc paralogismo est mutatio praedicamenti: + "hoc nomen² 'adverbium' semper continetur in praedicamento qualitatis, hoc termino vero hac oratione designatur ut hoc praedicamentum.³" + Et⁴ qui secundum commutationem fiunt praedicamenti⁵ hi sunt paralogismi et consimiles.

Qui autem secundum commutationem generum fiunt sic fiunt: 'omnis Aethiops est homo albus, sed quaedam mulier est Aethiops, ergo est homo albus'; in propositione 'Aethiops' ex adiunctione huius nominis 'albus' est masculini generis tantum, in assumptione autem feminini generis ex adiunctione huius nominis 'mulier'. Similiter 'omne hinnibile est equus, sed omnis equa est hinnibilis⁶, ergo omnis equa est equus'. In propositione enim hoc nomen 'equus' ponitur ad significandum speciem tantum, in conclusione autem ex adiunctione nominis designantis sexum contrarium designat masculinum genus.

Sed in commutatione casuum fiunt paralogismi hoc modo: 'omnes magistri sunt homines, sed quaedam caprae sunt magistri, ergo quaedam caprae sunt homines', secundum commutationem casuum; 'omne risibile est homo, sed quidam equus est risibilis, ergo quidam equus est homo'; quod in propositionibus istorum paralogismorum per nominativum, in assumptionibus significatur per genitivum.

Qui ex commutatione numerorum fiunt paralogismi tales sunt: 'omne animal est rationale vel irrationale, sed ista sunt animalia, ergo sunt rationalia vel irrationalia'. Item, 'omne enuntiabile est verum vel falsum, sed ista sunt enuntiabilia, ergo sunt vera vel falsa'; falsum est, immo unum est verum et alterum est falsum. Hos paralogismos fieri secundum <com>mutationem numerorum mani/14vB/festum est.

Itaque habemus diversitates paralogismorum secundum figuram dictionis, qui quattuor modis fiunt, ut ostensum est. Dicuntur etiam fieri paralogismi secundum figuram dictionis quando fiunt secundum consimilem terminationem dictionum, ut si dicatur 'possibile et probabile similiter di-

1. actionem] fort. activam P.

2. nomen] lectio incerta P.

3. praedicamentum] prae() P.

4. et] lectio incerta P.

5. praedicamenti] vel praedicamentorum P.

6. hinnibile - hinnibilis] ignibile - ignibilis P.

a. sole recens orto] ex Vergilii Georgicis, 3.156.

cuntur; sed possibile est quod potest esse; ergo probabile¹ est quod potest probari, non est verum, sed "quod videtur omnibus etc.". Dicti sunt autem paralogismi isti secundum figuram dictionem quoniam habent fieri secundum similitudinem dictionum, quae dicitur forma eorum. Unde videntur habere unam significationem.

Sed exempla quae ab Aristotele ponuntur^a huiusmodi sunt: 'quicquid iste habuit et non habet amisit, sed iste habuit decem nummos et modo non habet, ergo amisit eos'; hic commutatio praedicamenti causa est deceptionis: per 'quicquid' enim substantia, per 'decem' quantitas proponitur. Item, 'iste dat unum solum nummum et non habet unum solum, ergo dat quod non habet'. Item, 'hic² videt uno solo oculo et non habet unum solum, ergo videt oculo quem non habet'. Similiter, 'iste percutit una sola manu, non habet unam solam, ergo percutit manu quam non habet'. In his quoque paralogismis fallacia est ex variatione praedicamenti:³ 'solum' enim non nummum⁴ sed modum dandi determinat vel percutiendi vel videndi. Hinc manifestum est paralogismos illos in quibus paralogismis ponitur⁵ 'solum' ad hunc modum referri, ut si aliquis dicat 'sola propositio praecedit assumptionem et nihil aliud praecedit, ergo sola propositio praecedit solam assumptionem'. Item, 'quicquid iste scripsit scriptum est hic, sed iste scripsit falsam propositionem, ergo falsa propositio est scripta hic'. Item, 'quicquid iste scit, vel invenit vel didicit; sed ista scit; ergo <ista> invenit vel didicit'. Rursum, 'iste ambulat totam diem et non calcatur totam diem, ergo ambulat quod non calcatur'. Item, 'quicquid iste bibit intrat per os eius, sed iste bibit scyphum vini, ergo scyphus vini intrat per os eius'. Ad solutionem autem huiusmodi paralogismorum variatio praedicamentorum, generum et aliorum praedicto modo assignatorum.⁺⁶

De praedicta divisione quaesitum est an sit sufficiens et per opposita, haec scilicet: "paralogismorum qui sunt in dictione alii secundum aequivocationem, alii secundum amphiboliam, alii secundum accentum etc."

Sed cum sit sufficiens, non videtur esse per opposita. Iste enim paralogismus 'si verum est lupum comedere canem, verum est quod lupum'⁷

1. probabile] possibile P.

2. hic] hoc P, ut videtur.

3. praedicamenti] vel praedicamentorum P.

4. nummum] numquid P, ut videtur.

5. ponitur] ponuntur P.

6. assignatorum] assignanda est vel sim. malimus.

7. lupum] lupus P.

comedit \canis/; ergo si verum est lupum comedere canem, lupum comedit canis' secundum aequivocationem et amphiboliam fit.

Ad quod dicitur vel quod non est ab Aristotele posita tamquam divisio, sed tamquam enumeratio +de+ hoc modo¹ pro<p>onenda est: "fallaciarum quae in dictione sunt alia est aequivocatio, alia est amphibolia etc.'.

De qua verum dubitatur. Nam amphibolia, compositio, divisio non sunt fallaciae quae sunt in dictione sed in oratione.

Dicendum est quod dictionem appellat hic Aristoteles quamlibet locutionem sive \sit/ dictio sive oratio.

C.4 166b20. Executa partitione sophisticorum elenchorum qui sunt in dictione de illis tractare aggreditur qui sunt extra dictionem, quorum septem modos enumerat Aristoteles. Ait enim: "Alii sunt secundum accidens, alii secundum quid et simpliciter, /15rA/ alii² secundum elenchi ignorantiam, alii secundum consequens, alii secundum petitionem principii, alii secundum hoc quod non causa ut causa[m] ponitur, alii secundum hoc quod plura ut unum interrogantur." Qua divisione posita de singulis tractat eo ordine quo enumerata³ sunt.

C.5 166b28. Primum ergo docet [et] paralogrammos eos qui sunt secundum accidens. Accidens autem hic appellat Aristoteles praedicatum: cum⁴ enim subiectum et accidens relativa sunt, et quod in propositione subicitur subiectum dicatur, non debet mirum videri si eius praedicatum accidens appelletur. Horum enim paralogrammosum alii sunt ex eo quod non quaecumque praedicantur de praedicato praedicantur⁵ de subiecto, ut 'homo est animal, et animal est asinus, ergo homo est asinus'; item, 'homo est animal, animal est genus, ergo homo est genus'. Alii ex eo quod⁶ non quaecumque praedicantur de subiecto et de praedicato, ut 'homo est animal, et homo est species [ergo] specialissima, ergo animal est species specialissima'; item, 'animal est substantia, sed animal est genus subalternum, ergo substantia est genus subalternum.' Alii ex eo quod non quaecumque praedicantur divisim praedicantur coniunctim de eodem, ut 'iste est bonus, iste est citharoedus, ergo est bonus citharoedus'; 'iste est albus, iste est monachus, ergo est albus monachus'; 'haec propositio est composita, eadem est hypothetica, ergo est composita hypothetica'. Quamquam in his

1. de hoc modo] lectio incerta P.

2. alii] alia P.

3. enumerata] enumerati malimus.

4. cum] cuius P.

5. praedicantur - praedicantur] ponuntur - ponuntur P.

6. quod] quae P.

fallacia aequivocationis possit assignari; non enim est inconueniens <in> eadem oratione esse plures fallendi occasiones.^a

Eorum autem qui ab Aristotele ponuntur introductio talis est: 'Coriscus est homo, sed homo est albus, ergo Coriscus est albus'. Item, 'Coriscus est homo, sed homo est alter a Corisco, ergo Coriscus est alter a se'; et iste ad primum modum refertur. Item, 'Socrates est homo, sed Coriscus est alter a Socrate, ergo est alter ab homine'; quod tamen concedi solet.

Item, 'Coriscus est coopertus, sed Coriscus cognoscitur a te, ergo coopertus cognoscitur a te.' Item, 'Socrates cognoscitur <a te,>¹ sed Socrates est veniens, ergo veniens cognoscitur a te'.

Quod verum videtur. Si enim duo universalialia de eodem individuo praedicantur, alterum praedicatur de altero particulariter.

Ad quod dicendum est quod haec propositio '[con]ueniens cognoscitur a te' duobus modis intelligi potest; hoc modo intellecta: "ille qui venit cognoscitur a te" vera est; si vero aliter intelligatur, ut sit sensus "quis venit scitur a te," falsa est. Hi² autem ad secundum modum referuntur.

Qui vero sub tertio continentur sic se habent: 'iste canis est pater, iste canis est tuus, ergo iste canis est pater tuus'; 'haec statua est opus, haec statua est tua, ergo est tuum opus'. Horum omnium, ut ait Aristoteles,^b una solutio est dicere non esse ('necessarium' subintelligendum est) quaecumque praedicantur de praedicato praedicari³ de subiecto, vel quaecumque praedicantur de subiecto et de praedicato, vel quaecumque diuisim et coniunctim.

C.5 166b37. Post primum modum transit ad secundum qui fit ex eo quod aliquid dicitur de aliquo simpliciter et aliud de eodem vel de alio secundum quid. Illud dicitur de ali<qu>o simpliciter quod de ali<qu>o per se et sine adiuncto enuntiatur; illud vero secundum quid quod cum adiuncto et non per se.

Horum autem parallogismorum quattuor modi sunt. Alii enim secundum partem sunt, ut 'iste est niger, sed iste est albus dentes, ergo est albus et niger'. Alii secundum locum, ut 'dies est, sed nox est apud antipodes, ergo /15rB/ dies et nox sunt'. Alii secundum tempus, ut 'bonum est uti hac diaeta, sed malum est ea uti aestivo tempore, ergo idem est bonum et ma-

1. a te] in contextu signum ad additionem marginalem refert lectorem, quae tamen non extat.

2. hi] hic P, ut videtur.

3. praedicari] praedicantur P.

a. Ex Arist. SE 24 179b17 (AL VI.1-3: 47.27-28 "Nichil autem prohibet eandem orationem plures fallendi ocasiones habere").

b. Quae sequuntur ex Arist. SE 24 179a26sq. et 5 166b29-32 conflata sunt.

lum'. Alii secundum respectum ad aliud, ut si aliquis dicat 'hoc vinum est bonum, sed est malum aegrotanti, ergo est bonum et malum'. Et forte aliis modis fiunt paralogismi.

Qui vero ab Aristotele fiunt tales sunt: 'chimaera est opinabilis, sed chimaera non est, ergo quod non est est'; 'nullus asinus est homo, sed omnis asinus est, ergo quod non est est'; 'Indus est albus dentibus, sed Indus est niger, ergo quod est album est nigrum' vel 'ergo Indus est albus <et niger>'; unde concludit 'ergo \Indus/ est albus et non albus'. Item, 'album et nigrum insunt eidem secundum quid, sed album et nigrum sunt contraria, ergo contraria insunt eidem'.

Hic quaeritur an illud quod inest alicui secundum quid insit ei, quod Aristoteles videtur velle ubi ait:^a "non sufficit ostendere quoniam inest albedo vel iustitia ad ostendendum quoniam est album vel iustum". Hic autem dubitatur an illud quod inest alicui secundum quid insit ei secundum quod inest; veluti cum sanitas insit animali secundum corpus, an insit corpori animalis;¹ et an, si sanitas inest alicui secundum quid, eidem simpliciter insit.

Nunc ad exempla revertamur. 'Iste peierat, sed iste bene iurat <se peierare, ergo iste bene iurat> et peierat'; sed licet praedicta fallacia in hoc paralogismo possit assignari, non tamen solvitur oppositio. Cum enim iste iuret se peierare, aut pe\ie/rat aut non peierat; sed si peierat cum iuret se peierare, videtur quod vere iuret; item, si non peierat cum +aliquis+ iuret vere iurat; et eodem modo probari potest quod falso. Item, 'iste mentitur, sed iste verum dicit secundum opinionem suam, ergo verum dicit et mentitur.' Item, 'sanitas est bonum, sed malum est abutenti, igitur idem est bonum et malum.' Item, 'bonum est potentem esse in civitate, sed malum est esse potentem in civitate tempore belli, ergo idem est bonum et malum.' Iam vero manifestum est sophismata illa in quibus divisa praedicatio ex coniuncta infertur ad hunc modum referri. Ut si dicatur 'aliquid est homo mortuus, ergo est homo'; item, 'enthymema est imperfectus syllogismus, ergo est syllogismus'. Qualiter autem [per]² praedictos paralogismos solvendum sit in ipsis manifestum est.

C.5 167a21. Tertius modus paralogismorum qui fiunt extra dictionem fit secundum elenchi ignorantiam, id est ex eo quod ignoratur quid sit

1. animali - animalis] alii - aliis P.

2. per] aut excludendum aut ad scribendum esse videtur.

a. Arist. Top. 2.1 109a22-25 (AL V.1-3: 31.6-9 "non sufficit ostendere quoniam inest albedo vel iustitia ad ostendendum quoniam albus vel iustus est").

elenchus. Ignoratur autem quid sit elenchus cum ea quae ponuntur in eius definitione ignorantur, haec autem sunt syllogismus et contradictio. Fiunt ergo secundum elenchi ignorantiam quicumque fiunt secundum defectum definitionis syllogismi vel elenchi et cetera.

Notandum tamen quod iste terminus 'ignorantia elenchi' duplicem habet significationem: communem secundum quam comprehendit omnes parallogismos qui fiunt secundum defectum definitionis elenchi; aliam specialem secundum quam comprehendit illos tantum qui cadunt /15vA/ a definitione elenchi, et in hac significatione accipitur hic ab Aristotele.

Horum autem alii fiunt secundum partem diversam, ut si aliquis dicat 'Socrates est visibilis secundum corpus, Socrates est invisibilis secundum animam, ergo est visibilis et invisibilis'; item, 'Socrates est albus caput, est niger manum, ergo est albus et niger.' Alii secundum diversam relationem, ut 'denarius est duplus ad quinarium, denarius non est duplus ad octonarium, ergo idem est duplum et non duplum'; item, 'animal est genus respectu inferiorum, animal non est genus respectu superiorum, ergo idem est genus et non genus'. Alii secundum diversum modum, ut 'hic mundus est infinitus spatio, non est infinitus numero, ergo est infinitus et non est finitus', vel 'est infinitus spatio et finitus numero, ergo est finitus et infinitus'; item, 'iste catulus videt potestate, non videt actu, ergo videt et non videt'. Alii secundum diversum tempus, hoc modo: 'manus mea est clausa, est aperta, ergo illa manus est clausa quae est aperta'; item, 'nullus est hic intus de quo aliquis loquatur, sed Socrates est hic intus, ergo de Socrate nemo loquitur' - in hoc parallogismo manifestum est sophisma temporis, quoniam cum assumptio profertur falsa est propositio.

Quattuor autem exempla [[p...]] tantum ab Aristotele ponuntur,^a haec scilicet: 'binarius est duplus respectu unitatis, sed non est duplus respectu ternarii, ergo est duplus et non duplus' vel 'ergo idem est duplum et non duplum'. Item, 'hoc est illi duplum in longitudine, non est duplum ei in latitudine, ergo idem est duplum et non duplum'. Item, 'Socrates cognoscit Coriscum in eo quod Coriscus, et non cognoscit in eo quod musicus, ergo eundem cognoscit et ignorat'. Item, 'hoc tetracubitus contingit esse maius hoc bicubito, et <***, ergo> hoc tetracubitus contingit esse maius et¹ minus eodem'.

Et quoniam huiusmodi parallogismi fiunt ex eo quod ignoratur quid contradictio sit, eius definitio ponenda est. Est ergo contradictio affirma-

1. et] aut P.

a. Arist. SE 5 167a29sq. + 26 181a6sq.

tio et negatio oppositae. Quae cuiusmodi debeant esse Aristoteles demonstrat dicens^a eam esse "eiusdem" rei praedicatae et subiectae et unius termini praedicati et subiecti, quod exponit cum subiungit "non nominis tantum", ut in aequivocis, "sed rei et nominis non synonymi," ut 'Marcus legit, Tullius non legit', "sed eiusdem" et quantum ad vocem et quantum ad significationem, "secundum idem" et non secundum diversam partem, "et ad idem" et non diverso respectu, "et similiter," non secundum diversum modum, "et in eodem tempore," non secundum diversum tempus.

Cum ergo praedicti paralogismi, ut dictum est, per defectum definitionis elenchi fiant, ad eorum solutionem assignatio defectus alicuius eorum quae ponuntur in definitione contradictionis sufficiat.

C.5 167a36. Post tertium modum quantum tractare ingreditur, qui fit secundum petitionem principii. 'Principium' autem hic appellatur quaestio, primo enim proponitur quaestio, deinde inducuntur argumenta ad eam probandam vel improbandam. Fit ergo petitio principii quando illud quod in quaestione fuerat positum ad probandum petitur. Sed aliud est in principio petere et aliud ex petito colligere: illud enim interrogationibus, hoc vero argumentationibus exercetur. Sed quibus et quot modis fi[a]t petitio principii, eisdem et totidem colligitur ex petito.

Sed quinque modis petitur quod erat in principio.^b Quorum primus est cum aliquis petit idem¹ /15vB/ quod oportuit demonstrari - "idem" intelligendum est vel voce et significatione, ut in perridiculis² syllogismis; vel significatione et non voce, ut in synonymis.

Secundus autem modus est quando quis universaliter petit quod oportet particulariter probari, ut si, cum positum sit ostendere an contrariorum eadem sit disciplina, petat an ⁺solum oppositorum suorum³ sit eadem.

Tertius est quando quod positum est probari universaliter petitur particulariter, ut si aliquis petat an sani et aegri, albi et nigri sit eadem disciplina, et sic in aliis contrariis, cum propositum sit omnium contrariorum demonstrare eandem esse disciplinam.

1. idem] illud **P.** Cf. **Arist.** l.c. "primum si quis idem quod monstrari (v.l. demonstrari) oportet petat".

2. perridiculis] per + spatium vacuum 2 fere litt. **P.**

3. solum oppositorum suorum] omnium oppositorum scripsissemus si textus corrupti causam probabilem assignare potuissemus.

a. **Arist.** SE 5 167a23-27; AL VI.1-3: 12.13-17 "nam elenchus est contradictio eiusdem et unius, non nominis sed rei, et nominis non sinonimi sed eiusdem, ex his quae data sunt ex necessitate, non connumerato quod erat in principio, secundum idem et ad idem et similiter et in eodem tempore".

b. V modi petendi quod erat in principio ex **Arist.** Top. 8.13 162b34sq. sumpti sunt.

Quartus vero est si quis dividens petat quod positum est coniunctim probari, ut si[c] oporteat ostendere grammaticam esse scientiam recte loquendi et recte scribendi, extra utraque¹ petet.

Quintus autem est quando petit alterum eorum quae consequuntur se ex necessitate, ut latus esse incommensurabile diametro, cum oporteat² ostendere quod diameter lateri.

Totidem ergo modis colligitur [re]petitio. Unde Aristoteles:^a "Qui autem in eo quod in principio erat sumitur fiunt sic <et> totidem modis quotiens[cumque] contingit quod ex principio est petere".

Sed si his omnibus modis fiunt paralogismi, huiusmodi argumentationes paralogisticae sunt et non verae: 'si omnis homo est animal, quidam homo est animal; sed omnis homo est animal, ergo quidam homo est animal'; 'sani et aegri est eadem disciplina, albi et nigri est eadem disciplina, et sic in aliis, ergo omnium contrariorum est eadem disciplina'; 'grammatica est scientia recte loquendi, grammatica scientia recte scribendi, ergo est scientia recte scribendi et [pronuntiandi et] loquendi'; item, 'si pater est, filius est; sed pater est, ergo et filius est'. Sicque perit locus a toto, a partium enumeratione, a relativis.

Huius autem dubitationis scrupulus auctoritate Aristotelis tollitur. Ait enim in Topicis:^b "In principio quomodo petit interrogans secundum veritatem in Analyticis dictum est, secundum opinionem vero nunc dicendum est." Praedicti quidem modi non [non] faciunt petitionem veram principii, licet facere videantur, exempto primo. Sed nec primus semper, ut si aliquis dicat 'omne album est substantia, sed omne candidum est album, ergo candidum est substantia' +semper vis demonstrationem impedit.+ De hac autem argumentatione dubitari potest; cum enim idem significetur in propositione et conclusione, non infertur aliud ab his quae posita sunt, nec probatur dubium per notiora sive per nota,³ aut idem est notum et⁴ dubium vel se ipso notius. Ad quod dicendum est quod conclusio quae a[nima]lia est propositione et assumptione infertur et probatur.

1. utraque] fort. utrumque scribendum; cf. AL V.1-3: 176.12.

2. oporteat] oportet P.

3. nota] lectio incerta P.

4. et] vel P.

a. Arist. SE 5 167a36-37; AL VI.1-3: 12.26-13.1 "Qui autem in eo quod id quod in principio erat sumitur fiunt quidem sic et totidem modis quotiens contingit quod ex principio est petere."

b. Arist. Top. 8.13 162b31-33; AL V.1-3: 175.23-25 "In principio autem et contraria quomodo petit interrogans, secundum veritatem quidem in Analeticis dictum est, secundum opinionem vero nunc dicendum."

Haec de petitione¹ principii dicta sufficiant. Nam quia his in quibus vera petitio est adeo stultum est uti ut perridiculi d<ic>antur, eorum solutione supersedemus.

C.5 167b1. Sophismatum quae sunt extra dictionem quintus modus est qui fit secundum consequens, id est ex eo quod putant consequentiam converti.

Horum autem alia sunt syllogistica, alia non. Non syllogisticorum autem alia fiunt secundum sensum, alia secundum signum.

Et secundum sensum, corporeum scilicet, hoc modo: 'fel est rubeum, ergo est mel'; praetermittit enim maiorem propositionem quae dicit 'si quid est mel est rubeum, et quod est rubeum est mel'. Item, 'terra madida fit, ergo pluit'; praetermittit enim maiorem propositionem, quae huiusmodi est: 'si cum pluit terra madida fit, et cum terra madida fit pluit.'

Secundum signum autem fiunt hoc modo: 'iste est compositus, ergo est adulter', 'iste est errabundus in nocte, ergo est adulter'; nam compositum esse et errabundum in nocte signa sunt coniecturae adulterandi. Et quoniam in his maiores propositiones praetermittuntur, idcirco "non syllogistica"² dicuntur.

Syllogisticorum autem alia sunt secundum consequentia<m> conversa<m> simpliciter, alia ex consequentia conversa secundum contradictionem.

Simpliciter quidem convertitur consequentia³ hoc modo: /16rA/ 'si quid factum est, principium habet; et quod habet principium, est factum' [et quod non \est/ factum non habet principium].

Secundum contradictionem vero sic: 'si quid factum est principium habet, et quod non est factum non habet principium'.

Quae⁴ duae consequentiae consimiles fiunt. Idem enim est 'si est consequens est antecedens' et 'si non est antecedens, non consequens'.

Qualiter autem sophismata⁵ haec fiant Aristoteles duobus exemplis docet. Verbi gratia: 'si quid factum est, principium habet; quod non est factum, non habet principium; sed universum non est factum, ergo non habet principium; et quicquid non habet principium est infinitum, ergo universum est infinitum'. 'Universum' appellat mundum eo quod universa

1. petitione] praedicatione P.

2. syllogistica] syllogistice P.

3. convertitur consequentia] convertuntur et sequentia P.

4. Quae] Quod P.

5. sophismata] sophistica P.

contineat; assumptio¹ autem est ex communi maxima philosophorum,^a probatur hoc modo: nihil fit ex nihilo, sed universum non habuit praeiacentem materiam, ergo universum non est factum. ⁺Quod quia [[et maxima]] recte credentibus⁺ notandum est quod propositio² et assumptio³ et maxima quae ad eam probandam inducitur falsae sunt: multa enim habent principium quae non sunt facta nec fortasse creata sed concreata, ut universalialia [ut universalialia]; item mundus ab ipso architecto factus est cuius potentia est de nihilo aliquid facere. Quod autem praedicta consequentia sit falsa monstrat Aristoteles per eius aequipollentem:^b "non enim si omne quod factum est principium habet, et quicquid principium habet factum est; veluti non si omne febricitans calidum est, et \omne/ calidum est febricitans." In quo praedicto modo paralogismus secundum consequens formari potest, posito scilicet consequente⁴ et conclus[i]o antecedente. Item, 'si quae habent eandem magnitudinem aequalia sunt, et quae aequalia eandem habent magnitudinem; sed Socrates et [[teric]] Terricus^c aequalia sunt, ergo habent eandem magnitudinem'; falsum est. Quae enim erunt eandem magnitudinem accipientia? Multivoca sunt, ut Tullius et Marcus, tunica et vestis.

Hic quidam paralogismos secundum consequens fieri opinantur quotiens vel ponitur consequens vel destruitur antecedens. Ex qua opinione sequuntur huiusmodi argumentationes esse falsas et esse paralogismos: 'si Socrates est risibilis, Socrates est homo; sed <Socrates est> homo, <ergo> est risibilis', 'aut Socrates est sanus aut aeger; sed non sanus, ergo est aeger' vel 'est aeger, ergo non est sanus'. Ad quod dicendum est quod in his natura terminorum potius quam complexio necessitatem opera[[n]]tur.

Fiunt ergo paralogismi hoc modo secundum consequens quando vel ponitur consequens vel destruitur antecedens excepto in disiuncta et quando antecedens et consequens convertibilia sunt. Et quia in his manifesta est

1. assumptio] assignato P.

2. propositio] praepositio P.

3. assumptio] affirmatio P.

4. consequente] i *supra ultimam litteram add. P, ut duplicem lectionem, consequente scilicet et consequenti, efficeret.*

a. De locutione quae est "ex communi maxima philosophorum" egit Ebbesen CLCAG VII.3: 220-221.

b. Arist. SE 5 167b17-20; AL VI.1-3: 13.19-21 "non enim si omne quod factum est principium habet, et quicquid principium habet factum est, velut non si febris est calor, et calidum necesse est febrere".

c. Nomen 'Terricus' (= Theodoricus, gallice Thierry) fortasse ex 'Theetetus' corrupto originem ducit. Cf. Michaellem Ephesium ad 168b27sq., CAG 2.3: 63.24. Quae infra dicit noster "Quae enim - vestis" translatio est verborum Michaelis op. cit. 63.25-27, Marco/Tullio pro 'anthropos/brotos' substituto.

phantasia +in qui prava videre possunt esse quoque⁺¹ solutionem prae-
termittamus.

C.5 167b21. Paenultimus autem modus est qui fit ex eo quod non causa ut causa ponitur, quod contingit quando inter propositiones² ad conclusionem inferendam necessarias non [non] necessaria enumeratur, tamquam propter illa<m> fiat redargutio. Ponitur autem non causa ut causa duobus modis, continue scilicet et i<n>continue. Rursum, quando continue, quandoque ponuntur a superiori quandoque ab inferiori. Verbi gratia, <***>³ 'omnis paenula est indumentum, omne indumentum est tunica, omnis tunica vestis, ergo omnis paenula est tunica'; in primo paralogismo⁴ enim prima, in secundo praemissarum ultima superflue \a/pponitur. Si vero ultimum praedicatum⁵ de subiecto in conclusione colligatur, necessaria fit argumenta<tio>.

De qua quaesitum <est> an sit syllogismus necne. Est enim oratio in qua quibusdam positis et concessis etc. Sed ru<r>sum videtur quod non syllogismus, quoniam non constat ex tribus terminis et duabus propositionibus tantum, nec habet modum neque signa.

Qualiter vero paralogismus fiat quando causa incontinue ponitur, palam est ut si dicatur 'omne animal est substantia et omnis homo est animal et sol est in Ca<n>cro, ergo omnis homo⁶ est substantia': hic enim haec propositio 'sol est' nihil ad conclusionem operatur, si tamen ex ea \et priori/ una hypothetica fiat, quae cum affirmatione⁷ et conclusione praemittuntur,⁸ necessarium inde fit enthymema.

Exemplum autem quod \ab/ Aristotele ponitur sic se habet: 'anima et vita sunt idem, sed mors corruptio est vitae et⁹ contrarium vitae, <sed corruptioni nihil est contrarium nisi generatio, ergo vita> est generatio, quare vivere est generari; hoc autem est impossibile, ergo impossibile est suppositum; verum¹⁰ \est/ ergo suum oppositum, videlicet animam et vitam non esse idem'. Hoc enim sequitur impossibile non ex positione respondentis dicentis animam et vitam non esse idem, hoc vero sequitur¹¹

1. prava et esse quoque] lectiones incertae P.

2. propositiones] praepositiones P.

3. Exemplum paralogismi cuius prima praemissa superflua esset excidisse videtur.

4. primo paralogismo] principio P.

5. praedicatum] praedeem P.

6. omnis homo] homo omnis P a.c.

7. affirmatione] fort. assumptione scribendum.

8. praemittuntur] praemittitur malimus.

9. et] ergo P.

10. verum] unde P, ut videtur.

11. vero sequitur] uno sequetur P.

impossibile sophistice ex positione dicentis mortem esse corruptionem et vitae contrarium. Mors resolutio est corporis et animae, sed nulla [[rest]] resolutio corruptio est nec resoluta dicimus esse corrupta, veluti +si in sint+ frumentum et hordeum, haec ad invicem diversa resoluta sunt, sed nemo[do] dicit ea esse corrupta. Dicit tamen Boethius^a quod corruptio privat /16rB/ ac spoliat subiectum substantiali forma veluti mors facit corporis dissolutionem. Unde dixerunt antiqui quod aliud mors est unde moriens (et haec corruptio est), aliud mors unde mortuum (et illa est quae¹ resolutio et vitae contraria).

Quomodo autem praedictis syllogismis sit obviandum nulli dubium esse arbitramur.²

C.6 167b38. Ultimus modus paralogismorum est qui fiunt extra dictionem ex eo quod plures interrogationes proponuntur³ ut una. Est autem una interrogatio ad quam una reddenda est responsio, quae videlicet ab ea descendit propositione⁴ qua unum⁵ de uno enuntiatur; si vero ab ea descendat qua unum de pluribus vel de [[pluribus]] \uno/ plura vel plura de pluribus enuntiantur ex quibus non fit unum, non una sed multiplex interrogatio. Sed contra multiplicem interrogationem non una sed multiplex danda \est/ responsio, et si tantum vera sit. Si quis enim interroget 'Putasne Socrates philo\so/phus est et ambulat⁶ et loquitur?',⁷ aut imperite aut⁸ calumniate interrogat, quocirca talis interrogatio <***> et ad eam <non> una responsio iure respondetur.

De propositionibus⁹ autem a quibus hae descendunt interrogationes quaeritur an sit multiplex,¹⁰ ut de hac 'Socrates et Plato sunt albi'. Si enim haec multiplex est, aut significat plura vera aut plura falsa aut plura quorum unum est verum alterum falsum.

1. quae] quod P.

2. arbitramur] arbitrari P.

3. proponuntur] praepoonuntur P.

4. propositione] praepositione P.

5. unum] una P.

6. ambulat] habundat P.

7. loquitur] loquetur P, ut videtur.

8. aut] et P.

9. propositionibus] praepositionibus P.

10. sit multiplex] sint multiplices grammatica requirit; auctorem potius quam scribam nutasse dixerimus.

a. Boeth. Diff. Top. 3, PL 64: 1206A "Nam cum omnis generatio efficiat aliquid, id est substantiam formet, corruptio rursus ipsa quoque efficit quiddam, id est substantiali forma spoliata ac privata, velut mors facit corporis dissolutionem."

Ad quod dicunt quidam quod huiusmodi propositio¹ <unum> solum significat, pluralitate tamen subiectorum vel praedicatorum vel utrumque² multiplex iudicatur.

Aliis vero videtur quod plura significet ita quod null[or]um eorum. Quod autem obicitur de definitione propositionis³ ita solvunt dicentes eam uni[u]s et <non> multiplicibus convenire propositionibus.⁴

Sed secundum modum istum hoc modo fiunt parallogismi: 'iste odit Socratem, ille odit Platonem, ergo isti habent odio Socratem et Platonem', 'grammatica ignoratur a Socrate, dialectica a Platone, ergo grammatica et dialectica ignorantur a Socrate et a Platone', 'hoc proprium "risibile" removetur ab <hac> specie "asinus" et hoc proprium "rudibile" ab hac specie "homo", haec ergo propria remonentur a suis speciebus'. Omnes enim praedictae [et] conclusiones multiplices sunt hoc quod plures interrogationes ut una ponuntur.

Qui vero ab Aristotele fiunt huiusmodi sunt: 'hic et hic est homo et non homines, sed aliquis percussit hunc et hunc [tantum], ergo percussit hominem et non homines'. Item, 'Putasne iustitia et castitas, iniustitia et luxuria sunt bona vel non bona?' - si dicatur quod bona, assumitur 'sed iniustitia est aliquod eorum, ergo est bonum'; item, si dicatur quod non bona, assumitur 'sed [[in]]iustitia est aliquod eorum, ergo est non bonum.' Rursum, 'hoc et illud est bonum et malum, [et hoc et⁵ illud est bonum et malum,] et hoc et illud non est bonum et malum, ergo idem est bonum et malum et non bonum et malum'. Item, 'istud est idem sibi, illud idem sibi, ergo ista sunt sibi eadem,' item 'istud est diversum ab illo et illud ab isto, ergo ista sunt diversa a se', unde concluditur 'ergo sunt sibimet eadem et diversa'. <Item,> 'istud est inaequale sibi, illud est aequale sibi, ergo ista sunt sibi aequalia', unde postea infertur 'ergo aequalia⁶ et inaequalia inter se'. In his tamen⁷ amphibolia etiam⁸ ex diversa relatione assignari potest, quod non est inconveniens.

Iam vero manifestum est qualiter in istis respondendum sit. Notandum tamen est quod quando plures interrogationes ponuntur ut una, quandoque plura sunt subiecta et praedicatum est unum, quandoque plura praedicata et subiectum unum est, quandoque utraque plura. Sed quando plura sunt

1. propositio] praepositio P.

2. utrumque] utriusque malimus.

3. propositionis] pronominis P.

4. propositionibus] praepositionibus P.

5. hoc et] lectio incerta P.

6. aequalia] aliqua P.

7. tamen] t(antu)m P.

8. etiam] est P.

subiecta¹ et praedicatum unum est, ipsum praedicatum aut praedicatur de omnibus subiectis aut removetur ab omnibus aut de uno praedicatur et ab alio removetur; sed quando de omnibus praedicatur aut removetur simpliciter danti vel neganti et² delinquenti nihil accidit pati.^a Quando³ autem de uno praedicatur et ab alio removetur non est simpliciter respondendum. Idem intelligendum est quando praedicata vel praedicata et subiecta, +sed+⁴ plura ut unum interrogari.

Executa divisione et subdivisionibus sophisticorum e\l/enchorum ad alia transeundum est, si tamen una ambiguitas prius absolvatur. Quaeritur enim de praemissa divisione, hac videlicet "sophisticus elenchus alius est in dictione alius extra," an sufficiens et per opposita.

Sed cum sit sufficiens, non videtur per opposita fieri. Idem enim sophisticus elenchus fit per aequivocationem et secundum accidens ut 'leo est animal, sed animal est homo, ergo leo est homo'.

Ad quod dicunt quidam quod licet idem sophisma elenchus sit in dictione \et/ extra, quia tamen alio respectu est in dictione, alio extra dictionem, non minus divisio haec fit per opposita; veluti /16vA/ licet eadem pars orationis sit no<me>n et verbum,⁵ quia tamen non secundum idem, ideo haec per opposita fit "partium orationis alia nomen alia est verbum."

Aliis autem videtur quod non fiat per opposita secundum modos, sed secundum fallacias, veluti si hoc modo proponatur: "fallaciarum sophisticarum alia est in dictione alia extra."

Qua de divisione rursus⁶ dubitari solet. Cum enim ab Aristotele hic tredecim tantum fallaciae enumerentur, et univocatio⁷ sophistica fallacia⁸ est, aut erit aliqua illarum aut haec divisio insufficiens erit.

Ad quod dicendum est quod univocatio ab Aristotele sub aequivocatione continetur.

Si quis vero obiciat de diversa parte, diversa relatione, diverso modo, et diverso tempore, ei respondendum est illa sub ignorantia elenchi contineri.

1. subiecta] substantia P, ut videtur.

2. et] vel P.

3. Quando] Quod P.

4. lacuna aut ante aut post sed latere videtur.

5. verbum] verbi P.

6. divisione rursus] inv. P.

7. univocatio] invocatio P, hic et infra.

8. fallacia] falsa P.

a. simpliciter - pati] Cf. Arist. SE 30 181b3-6; AL VI.1-3: 52.24-26 "Quando ergo plura uni vel unum pluribus inest vel non inest, simpliciter danti et delinquenti hoc peccatum nichil contrarium accidit."

Et sic praedicta divisio sufficiens est et per opposita.

Praeterea notandum est non omnem falsam argumentationem ad aliquem praedictorum modorum referri, velut hanc 'Socrates est homo, Socrates <est ***, ergo ***> albus', sed solum sophisticas.

C.6 168a17. Distinctis hactenus modis redarguendi sophistice consequens erat ut aliis finibus se expediret. Quia modo quidam elenchi ignorantiam faciebant principium sophisticorum elenchorum, idcirco a proposito digreditur ut sophisticos elenchos ad elenchi ignorantiam reducat. Sed cum iste terminus 'elenchi ignorantia[m]' duplicem habeat significationem, ut assignat<um> est,^a hic secundum¹ magis communem accipitur. Dicuntur autem sophistici elenchi ad elenchi ignorantiam referri quando 'comparantur' non esse elenchi, quod fit² duobus modis: tum per defectum definitionis elenchi et non syllogismi, tum per defectum definitionis syllogismi, <quia> a quo removetur definitio syllogismi et elenchi.

Cum ergo eorum alii sunt in dictione alii extra dictionem, Aristoteles primo causam reductionis communem his et illi<s>, licet non omnibus, assignat dicens eos ad elenchi ignorantiam reduci eo quod immodificati sunt.

Sed <si> idcirco ad elenchi ignorantiam reducuntur, isti syllogismi sophistici erunt elenchi: 'omne animal est substantia et omnis homo est animal, ergo [[omnis]] quidam homo³ substantia', 'nullum⁴ animal est lapis et omnis homo est animal, ergo quidam homo non est lapis', cum tamen non <habeat> peccatum in materia nec in forma.

Ad quod dicitur quod immodificatio duobus modis accipitur. Dicuntur enim "immodificati" uno modo omnes syllogismi qui non continentur sub modis ab auctoritatibus assignatis. Aliter sophistici elenchi dicuntur "immodificati" quasi "insyllogizati."

Quod⁵ autem hac de causa ad elenchi ignorantiam reducuntur probat per definitionem syllogismi, qua carent. Oportet enim in syllogismo accidere conclusionem ex his quae posita sunt, id est propositione <et> as-

1. secundum] sed P.

2. fit] sit P.

3. quidam homo] inv. P.

4. nullum] nullam P.

5. Quod] quae P.

a. Supra, fol. 15rB.

sumptione, ut habeatur,¹ id est inferatur et concludatur, ex necessitate; sed non oportet ut solum inferri videatur, quod contingit in apparentibus.

Illi vero qui in dictione sunt, quoniam secundum duplicitatem fiunt per defectum definitionis elenchi ad elenchi ignorantiam reducuntur. Oportet <enim> contradictionem cuius altera pars in elencho ponitur esse unius et eiusdem non nominis, sed rei et nominis etc, ut si deb<e>a[n]t syllogizari 'est tunica' contra 'non est tunica' non syllogizetur 'est vestis', ut si dicatur 'omne [[dicatur]] indumentum est tunica, omnis paenula est indumentum, ergo omnis paenula est tunica'.

C.6 168a34. Paralogismis qui in dictione sunt ad elenchi ignorantiam reductis eorum qui sunt extra dictionem redargutionem assignat, et primo eorum qui sunt [extra dictionem redargutionem assignat et primo eorum qui sunt] secundum accidens, quos docet ad elenchi ignorantiam reduci per defectum definitionis syllogismi. Quaecumque enim carent <definitione syllogismi carent> definitione elenchi, sed paralogismi secundum accidens carent definitione syllogismi, ergo carent definitione elenchi. Assumptio sic probatur: quicumque non colligunt ex necessitate carent definitione syllogismi, sed paralogismi secundum accidens non colligunt ex necessitate.

Quod Aristoteles ostendit duobus exemplis, primum quorum huiusmodi est: 'hoc est album, sed album est cygnus, <ergo hoc est cygnus>'; non enim quicquid praedicatur de praedicato et de subiecto.

Ex altero autem multi in stolidum errorem inducti sunt, ut dicant² paralogismum fieri secundum accidens si aliquis dicat 'omnis triangulus habet tres angulos aequales duobus rectis, sed triangulus est figura, ergo quaedam figura habet tres angulos aequales duobus /16vB/ rectis'.

Alii vero dicunt esse necessarium syllogismum in primo modo tertiae figurae, quia tamen in consimili dispositione saepe fit paralogismus secundum accidens, satis sufficit ad exemplum. Verbi gratia, 'omnis statua est artificialis, +omnis substantia est, ergo quaedam substantia est artificialis'.³

Sed melius est ut sic introducatur: 'omnis triangulus <in eo quod triangulus> habet tres angulos etc.'; non enim quicquid praedicatur de subiecto aliquo modo praedicatur <eodem> modo de praedicato. Quod autem ita concludi debeat Aristoteles consequenter demonstrat dicens non fieri demonstrationem in eo quod figura, sed in eo quod triangulus. <Si enim

1. habeatur] dicatur Arist. SE 168a22 trl. Boethii, AL VI.1-3. 15.9.

2. dicant] dicatur P, ut videtur.

3. omnis - artificialis] quoddam aes est statua, ergo quoddam aes est artificiale malimus coll. Anon. Cantabrigiensis 94vA.

triangulus> haberet angulos aequales duobus rectis in eo quod est figura, omnis figura¹ habe<re>t tres angulos etc. Cui simile omnino Aristoteles i<n> De Praedicamentis ubi probat animal et caput non esse relativa, ait enim:^a "non in eo quod animal caput habet", cuius approbationem subiungit: "multa enim sunt animalia capita non habentia".

Hic intelligitur paralogismus secundum accidens fieri, si dicatur 'omnis homo animal, sed asinus est animal, ergo asinus est homo' vel 'non est homo, ergo non est animal', non enim de quocumque praedicatur praedicatum et subiectum, nec a quocumque removetur subiectum et praedicatum. Melius tamen est ut illi<s> qui fiunt secundum consequens connumeretur.²

C.6 168b11. Illi vero qui fiunt secundum quid et simpliciter per defectum definitionis elenchi reducuntur ad elenchi ignorantiam. Affirmatio enim quam tenet respondens et negatio quam concludit vel ex qua concludit interrogans non sunt de eodem, id est eiusdem praedicati et subiecti. Una enim secundum quid, altera vero simpliciter ponitur.

C.6 168b17. Cum ordinem servat in reductione quam habuit in executione, tertium modum paralogismorum qui sunt ex dictione tertio <in> elenchi ignorantiam reducit, illos qui secundum elenchi ignorantiam fiunt. Cum enim fiant per defectum contradictionis, quae debet esse unius et eiusdem secundum idem et ad idem et similiter et in eodem tempore, manifestum est eos carere definitione elenchi et sic ad elenchi ignorantiam reduci.

C.6 168b22. Illi vero qui fiunt secundum petitionem principii \et/ ex eo quod non causa ut causa ponitur per defectum definitionis syllogismi reducuntur. In his qui fiunt secundum petitionem principii non infertur aliud ab his quae posita sunt. In illis vero qui fiunt ex eo quod non causa ut causa ponitur non infertur per ea quae posita sunt.

C.6 168b27. Sequitur de reductione eorum qui fiunt secundum consequens. De quibus dicet Aristoteles esse manifestum quod ad elenchi ignorantiam reducuntur ex eo quod [[per]] partes sunt accidentis. Omnes enim paralogismi secundum consequens sunt paralogismi secundum accidens, sed paralogismi secundum accidens ad elenchi ignorantiam sunt reducti,

1. figura] differentia P, ut videtur.

2. connumeretur] enumerentur P.

a. Arist. Cat. 7 7a17-18; AL I.1-5: 19.27-28 "neque enim in eo quod animal est caput habet (multa enim sunt animalium capita non habentia)".

quare manifestum illos qui secundum consequens fiunt ad eandem referri. Paralogismorum secundum accidens alii sunt per conversionem terminorum, qui specialiter dicuntur "secundum consequens," alii minime et hi¹ communi nomine "secundum accidens" appellantur.

C.6 169a6. Restat ultimus modus, qui simpliciter per defectum definitionis syllogismi reducitur, omnis enim syllogismus constat ex propositionibus unis vel sumptis tamquam unis. Sed qui fit ex eo quod plura ut unum interrogantur non constat ex propositionibus unis vel sumptis tamquam unis, ergo non est syllogismus, ergo nec elenchus. Una autem propositio est oratio qua enuntiatur unum de uno, id est unum solum praedicatur de uno solo ("subiecto" subintelligendum est) vel <removetur> ab uno (quantum ad negationem).

Non est obiciendum de hypothetica, licet sit una et ex ea fiat elenchus: ubicumque enim Aristoteles de propositionibus tractat, tantum de simplicibus tractat² et unis.

Sed quaeritur an propositio quae multiplex est ex eo quod plura ut unum interrogantur possit sumi ut una. Secundo an sit necessaria argumentatio haec 'omnes homines sunt animal, sed Socrates et Plato sunt homines, ergo sunt animal'. Tertio, cum omnis paralogismus ad elenchi ignorantiam reducatur per defectum definitionis elenchi vel syllogismi, qualiter ille reducatur 'omne latrabile est canis, sed quoddam animal non est canis, ergo quoddam animal non est latrabile'; medio enim termino eodem modo recepto fit syllogismus +et cum colligat contradictionem prius concessae sed syllogizatae propositionis videtur.⁺

C.7 169a22. Post reductionem sophisticorum elenchorum in elenchi ignorantiam causas enumerat propter quas a sophistis decipimur et nostram causatur ignorantiam: fallimur enim in his quae fiunt secundum aequivocationem et amphiboliam quia non possumus³ dividere ea quae multipliciter dicuntur, quaedam enim non est idoneum dividere, ut [ens et] 'unum' <et> 'aliquid' et 'ens' et 'idem'. In illis vero qui fiunt secundum compositionem et divisionem eo quod non putamus composita<m> differre a divisa vel divisam <a> composita. Similiter fit deceptio in his qui fiunt secundum accentum, non enim videtur aliud significare intensa oratio quam remissa et e converso. In his autem qui fiunt secundum figuram dictionis ex⁴ similitudine dictionum decipimur, quae attenditur non solum

1. hi] vel hic P.

2. tractat] lectio incerta P.

3. possumus] possumus P.

4. ex] et P.

inter terminationes sed in accidentium similitudine. In illis autem qui fiunt secundum accidens quia non possumus iudicare quando contingat ea quae praedicantur de praedicato <praedicari de subiecto> et quae de subiecto aliquo modo de praedicato praedicari vel quae divisim coniunctim. In illis vero qui fiunt secundum consequens deceptio fit eo quod putatur consequentia converti quando non convertitur. Nam quoniam¹ ad antecedens sequitur consequens, opinamur /17rA/ et a<d> consequens sequi antecedens; et cum in quibusdam convertibilia sint antecedens et consequens, ut 'si homo est risibile est, si risibile est homo est', putamus sic esse et in al[i]iis. In reliquis autem in eo quod paene fallacia est. In alia vero translatione [est] habetur et "in parvo" et "propter parvum":^a paene enim sunt veri elenchi et parum ab eis differre videntur.

C.10 170b12. Antequam ad propositum redeat Aristoteles, quoniam quidam sophisticas orationes aliter dividebant, eorum divisionem ponit et propositam² duobus modis reprehendit: uno quia insufficiens est, altero quia non fit per opposita. Divisio illa talis est: Sophisticarum³ orationum aliae sunt ad nomen, ad intellectum aliae. Dicebant orationem esse ad nomen quando aliter accipitur ab interrogante, aliter a respondente; ad intellectum vero quando eodem modo. Cum ergo eadem oratio quandoque similiter, quandoque dissimiliter ab interrogante et respondente sumatur, manifestum est eandem esse orationem ad nomen et ad intellectum. Unde praedicta divisio non fit per opposita. Aut si eam per opposita fieri dicant, illae orationes quae sunt ad nomen et ad intellectum neque ad nomen erunt neque ad intellectum. Quocirca +est sophisticae sint+ insufficiens erit.

Sed dicet aliquis semper esse interrogandum per divisionem multiplici-
tatis, quo facto videbitur respondens ridiculus si alium intellectum ferat. Ex qua positione Aristoteles tria docet inconvenientia sequi. Cum enim interrogans multiplicem interrogationem quandoque putet esse unam, eius multiplic<itat>em assignare non potest; et econverso cum unam quandoque

-
1. quoniam] consequens P.
 2. propositam] praepositam P.
 3. sophisticarum] sophisticorum P.

a. De Arist. SE 7 169b11 & 15 agitur. Translatio Boethiana utroque loco "in eo quod paene" habet (AL VI.1-3: 19.4 & 8); Iacobi 169b11 'in parvo' et 169b15 'propter parvum' habuisse videtur. Lectionem 'in parvo' ex codice Assisiensi 658 protulit B.G. Dod in AL VI.1-3: 63.21.

putet esse multiplicem, contingit non dividenda dividere. Item, si semper per divisionem¹ multipliciter interrogandum est, cum multipliciter distinguere sit docere, docentis est interrogare. Sic ergo non semper nec numquam per divisionem est interrogandum.

C.10 171a1. Praeterea gravius eos reprehendit qui praedictam divisionem² faciebant. Cum enim syllogismus sit³ p<ri>or elencho et elenchus sophistico elencho, prius est agendum de syllogismo quam de elencho, prius de elencho quam sophistico elencho. Illi vero ordine commutato prius tractaverunt de sophistico elencho quam de elencho vel syllogismo.

Et quia de sophisticis elenchis mentionem fecerat, eorum ... causam⁴ subiungit quae huiusmodi est: Sophisticorum elenchorum alii habent causam deceptionis in conclusione, alii in his quae praemittuntur conclusioni, alii in utrisque.

In conclusione ut hic⁵ 'contingit omnem hominem dicere, sed omnis homo est tacens, ergo continget tacentem dicere'; conclusio enim habet deceptionem ex eo quod 'tacentem' potest construi cum hoc verbo 'dicere' transitive et intransitive.

In his quae praemittuntur conclusioni fallaciam habet ut iste: 'omnis circulus est figura, sed poema Homeri est circulus, <ergo poema Homeri est figura>'; 'circulus' enim habet duplicem significationem: dicitur circulus figura plana ad quam omnes lineae quae a centro exeunt ductae⁶ sunt aequales; dicitur etiam⁷ circulus circulari poema, quando scilicet principium praecedentis versus est finis sequentis, ut^a

Militat omnis amans et habet sua castra Cupido⁸,
Attice crede mihi, militat omnis amans

cuiusmodi poemata componebat Homerus. Quibus<dam>^b tamen videtur quod poema Homeri hic appelletur epitaphium Homeri, quod ideo dicebatur circulus quod⁹ in quodam¹⁰ circulo scriptum fuerat.

1. divisionem] dictionem P.

2. divisionem] dictionem P.

3. sit] fit P.

4. ... causam] ὅτι καὶ P.

5. hic] hoc P, ut videtur.

6. a centro exeunt ductae] accentus [[exeunt]] exeunt dictae P.

7. etiam] autem P, ut videtur.

8. Cupido] cupidi P, ut videtur.

9. quod] et P.

10. quodam] quadam P.

a. Ovidii Amores 1.9.1-2.

b. "Alex." SE Frgm. 171a10.

Qui vero in utrisque causam habet deceptionis talis est: 'Dionysius¹ non <habet> cornua, sed dat cornua, ergo dat quod non habet'; 'habet' enim multipliciter dicitur et accipitur.

C.12 172b11. Ut dictum est, quinque sunt circa quae decertant sophistae, de quorum primo, scilicet de redargutione, hucusque tractavit Aristoteles. Nunc de reliquis aggreditur et prius de falso et inopinabili, quorum primo quinque modos enumerat, deinde proprios assignat.

Quorum primus modus est indeterminato proposito interrogare. Hoc autem venativum est <horum,² et est> tractum a venatoribus metaphorice: sic<ut> enim venatores dolose feras in retia impellunt, sic sophistae hoc modo respondentes incautos ad falsum vel ad inopinabile trahunt.

Secundus vero modus determinato proposito multa interrogare, ut per multorum interrogationem longe deducantur respondentes a proposito et sic ipsum oblivioni tradant.³

Tertius est commendare ea quae dicuntur a respondente. Tunc ludificatus respondens +cuius+ interroganti adquiescit.

Quartus est transferre disputationem ad aliam materiam quae sit copiosior et magis habundans argumentis, sed per modum istum minus potest cogere respondentem interrogans quam \per/ priores. Exigit enim respondens quid a\d/ propositum attineat.

Quintum est se nolle interrogare causa litigii et victoriae confiteri, sed causa sciendi⁴ et propositum intelligendi.

Proprius⁵ tamen modus est deducendi ad falsum transferre disputationem ad alia, quod /17rB/ contingit fieri duobus modis, bene scilicet et non bene. Bene quando illud ad quod fit translatio attinet ad primum propositum vel attinere videtur. Non bene quando nec attinet nec attinere videtur.

C.12 172b29. Proprius vero modus ducendi ad inopinabile est considerare ex quo genere sit qui disputat, an sit grammaticus an dialecticus et sic in aliis, vel cuius opinionem profiteatur. In qualibet enim opinione aliquid est quod aliarum professoribus inopinabile videtur, veluti Nominalium⁶ opinio quod nulla res crescit,⁷ et quod quilibet homo est id in

1. Dionysius] dionisius P; Diogenes expectandum erat coll. Boeth. Diff. Top. I, PL 64: 1181A.

2. horum] addidimus coll. AL VI.1-3: 28.6.

3. tradant] trahat P, ut videtur.

4. sciendi] siciendi P, ut videtur; discendi propter Arist. SE 12 172b23 malimus.

5. proprius] praecipalis P, quasi hybrida prole vocum 'praecipuus' et 'principalis'.

6. Nominalium] opinalium P.

7. crescit] crescis P.

quo nulla scientia est, nullus intellectus, nulla ratio. +Qui vero magistri ad opinione<m> terreri dicuntur+¹ quod ad Socratem esse asinum sequitur eum esse regem. Comperto \autem/ ex quo genere sit respondens, eius positio interroganda est. Respondenti vero commodum est ut dicat non accidere inopinabile propter orationem interrogantis sed pro<pter> positionem.

C.12 172b36. Amplius contingit aliquem ad inopinabile duci ex voluntatibus et manifestis opinionibus. Voluntates hic appellat Aristoteles privatas animi conceptiones. Communes autem opiniones ea quae communiter conceduntur. Dicunt enim quod melius est egere iuste quam divitiis pravis abundare, et bene mori quam voluptuose vivere. Volunt contrario. Ille ergo qui dicit secundum voluntatem, ad inopinabile ducitur secundum communes opiniones et econverso.

Sed dicet aliquis: Qualiter perpendetur quod aliquis dicat contraria propriae voluntati? Cui respondendum est hoc posse perpendi ex convictu, ex moribus et aliis +inter+ signis.

C.12 173a7. Plurimus autem modus est ducendi ad inopinabile secundum naturam et legem. Ad quid enim natura fecit <animalium> alia fortiora alia debiliora^a nisi fortiora de debilioribus vellet principari et dominari? Iustitia vero, quae secundum legem exercetur, omnes coaequat unicuique tribuens quod suum est. Si ergo dicat aliquid esse bonum secundum naturam, ostendit² illud³ non esse bonum secundum legem et econverso.

C.12 173a19. Ultimus modus vero est talibus interrogationibus uti quae utrimque habent⁴ improbabilem responsionem, <ut> utrum magis oporteat oboedire sapientibus quam patri, et expedientia facere quam iusta, et an iniuriari[a] quam nocere.

C.13 173a31. Postquam egit de falso et inopinabili apparentes modos ducendi a<d> nugari distinguit. Quid sit⁵ nugari determinatum est prius.

1. Qui - dicuntur] Fort. Qui<dam> vero magistri ad opinionem teneri dicuntur scribendum, ut sc. auctorem de Parvipontanis ex impossibili quidlibet sequi tenentibus cogitasse dicamus. Qui<dam> ... terreri dicuntur scribenti eum de auditoribus thesios Parvipontanae cogitasse dicendum erit. Sin vero Qui ... teneri dicuntur scribas, Nominalibus thesim Parvipontanam tribues.

2. ostendit] ostendat opponens vel sim malimus.

3. illud] aliud P, ut videtur.

4. habent] h(abe)at P.

5. quid sit] quod fit P, ut videtur.

a. Verbis "Ad quid - debiliora" latine redditur interrogatio quae graece in commentario Michaelis Ephesii CAG II.3: 103.1-2 extat.

Videtur autem quis duci ad nugari si dicatur 'tu¹ dicis te dicere te esse hominem, ergo verum est te dicere te dicere te esse hominem'; item, 'te dicere te dicere te esse hominem dicitur a te, ergo tu dicis te dicere te dicere te esse hominem', et sic ratio procedit usque ad infinitum. Item, 'verum est verum² esse [homine] te esse hominem; et si aliquid est verum, verum est illud esse verum; ergo verum est verum esse verum esse te esse hominem', et sic rursum ad infinitum procedit ratio.

Eorum vero paralogismorum qui ab Aristotele ponuntur duo sunt modi: alii circa relativa, alii circa praedic<a>ta in quorum definitionibus ponuntur subiecta.

Circa relativa hoc modo: 'duplum idem est quod duplum dimidii [[di.di]]; sed duplum est duplum dimidii, ergo si pro nomine oratio ponatur, erit duplum dimidii³ dimidii; et rursus si pro "duplo" "duplum dimidii" ponatur, habemus quod duplum est duplum dimidii dimidii dimidii.' Item, 'concupiscentia <est> concupiscentia delectationis; sed concupiscentia idem est quod appetitus delectationis, ergo si pro nomine definitio ponatur, erit concupiscentia appetitus delectationis delectationis'; appetitus enim habet species, concupiscentiam scilicet et furorem, furor autem est appetitus +peritus⁴ poenae ob manifestam negligentiam vel appetitus alternae iustitiae, concupiscentia vero appetitus est delectationis.

Qui vero circa ea praedic<a>ta fiunt in quorum definitionibus ponuntur subiecta sic se habent: 'abundans est numerus medium habens, sed aliquid est numerus abundans, ergo aliquid est numerus numerus medium habens'; "abundans" dicitur impar numerus eo quod superabundet a pari numero una unitate, et in eius definitione ponitur subiectum eius, scilicet numerus, cum sit huiusmodi: "numerus medium habens." Item, 'simum est naris cava⁵, sed si aliquid est naris [[cava]] sima, ergo aliquid <est naris naris> cava; simile si dicatur 'risibile est animal rationale et mortale'.

A quibusdam tamen sic introducuntur praedicti paralogismi: 'habens medium abundans est numerus, abundans ergo est numerus numerus medium habens'; 'simum est /17vA/ naris cava, sed naris [cava] sima, ergo est naris naris cava'. Horum autem solutiones manifestae sunt. Non enim concedendum est quod 'duplum dimidii' significat idem quod 'duplum' nec quod ubi\cum/que possit poni unum possit et alterum, et de aliis <idem> iudicium.

1. tu] te P a.c.

2. verum] lectio incerta P.

3. dimidii] duplum P.

4. peritus] vel petitus P.

5. cava] curva P.

C.14 173b17. Ultimo de soloecismo exequitur [[praetermittens]] praemittens hanc divisionem quod soloecismus¹ \quandoque/ fit et \non/ videtur fieri, quandoque \fit/ <et> videtur fieri, quando<que>² videtur fieri et non <fit>; quorum modorum ultimus proprius sophiste est, medius ei[us] est <com>munis³ cum dialectico, primo nec sophistae utend<um> est.

Fiunt autem paralogismi ducentes ad soloecismum hoc modo: 'iste non vocatur nisi Socrates, sed iste non est <nisi> Socrates, ergo iste non vocatur nisi id quod ipse est'; item, 'iste non vocatur nisi id quod ipse est, sed ipse non est nisi substantia; ergo iste vocatur⁴ substantia;' verbum enim vocativum nec cum pronomine nec cum appellativo nomine in tali loco construi potest, sed solum cum nomine proprio. Item, 'iste non est fortissimus nisi illorum quorum ipse est unus; sed iste non est unus Ang[e]lorum, ergo non est fortissimus Ang[[e]]lorum'; officium enim et proprietas superlativi exigit ut per ipsum comparetur aliquid rebus sui generis.

Eorum vero qui ab Aristotele intelligi dantur tres sunt modi: alii fiunt secundum diversitatem determinationum, alii secundum diversitatem generum, alii secundum diversitatem casuum.

Qui enim dicit 'figus maturas' soloecismum facit secundum Caecilianum, qui hoc nomen secundae declinationis esse putavit. Unde Martialis:^a

Cum dico figus rides quasi barbara verba,
et dici figos, Caeciliane, iubes;
dicemus figos, Caeciliane, tuos.

Similiter dixerunt quidam hoc nomen 'finis' esse masculini generis, alii vero feminini. Qui dicunt 'certum finem' soloecismum faciunt secundum alios et qui 'certam' secundum priores.

Sed secundum diversitatem casuum hoc modo fiunt paralogismi: 'Quod tu dicis esse, hoc est; sed tu dicis esse lapidem, ergo lapidem est.' 'Hoc' enim cum sit⁵ in eadem terminatione accusativi casus et nominativi,⁶ potest poni in propositione in vi nominativi casus, et secundum hoc pro-

1. soloecismus] solet P.

2. quandoque] quando P p.c. Quid P a.c. habuisset videre nequivimus.

3. communis] munus P.

4. vocatur] est P.

5. sit] fit P.

6. nominativi] post hoc verbum unam litteram erasit P.

positio est vera et locutio conveniens; si vero in vi accusativi accipiatur, soloecismus est. Item, 'ista est id quod¹ tu ais eam esse, sed ais eam esse aspidem, ergo est aspidem'. Item, 'tu scis hoc, sed hoc est lapis, ergo tu scis lapis'.² Horum autem solutiones ex ante dictis³ intelligantur.

C.14 174a12. Executis his circa quae certant et corrixantur sophistae latentes modos interrogandi sophisticæ consequenter enumerat.

C.15 174a17. Quorum primus dicitur longitudo. Qui enim sophisticæ vult disputare debet longis uti disputationibus vel propositionibus. Vel, ut aliis videtur, "longitudinem" hic appellat multitudinem interrogationum. Difficile enim est respondentem simul multa conspicerere.

Secundus autem dicitur festinatio; quoniam enim sophista festinat interrogando, respondentes tardiores minus sibi providere possunt.

Tertius vero est provocare respondentem ad iram et contentionem, quod faciet si ei convicia infer[r]et dicens [enim] eum inscium et imprudentem in omnibus.

Quartus est permutatim interrogare, ut scilicet interrogata propositione quae utilis est ad affirmationem⁴ probandam statim interrogetur alia <quae> valeat ad negationem; quando enim necessariae continue interrogantur, manifestius fit propositum quam si non necessariae interponantur. Et, ut ait Aristoteles,^a omnia quae observanda sunt propositum celanti sophisticæ interrogantibus utilia sunt.

Quintus est interrogare affirmationem si sumenda negatio, vel negationem si affirmatio; vel interrogationem ex aequo facere, id est utramque partem contradictionis interrogatione ponere; quod contra illos respondentes faciendum est qui ea quae ad propositum pertinere putant semper negant et contradicunt.

Sextus vero modus in[tr]oducendi est observandus. Particularibus enim interrogatis non debet universalem concludere, sed eam tamquam concessam ad aliam probandam assumere, veluti his interrogatis 'Sani et aegri est eadem disciplina?' <***> sed ut concessa poni, ut dicatur 'omnium oppositorum est eadem disciplina, sed omnia contraria sunt opposita, ergo omnium contrariorum est eadem disciplina'. Quando universale caret nomine,

1. quod] vel quam P.

2. lapis - lapis] la. - la. P

3. dictis] dicta P.

4. affirmationem] asso'nem P.

a. Cf. Arist. SE c. 15 174a26-28; AL VI.1-3: 32.26-33.1 "Omnino autem omnia quae ad occultationem dicta sunt prius utilia et ad agonisticas disputationes"

similitudine utendum est, prout oportet, ut si aliquis dicat^a 'omnis capra habet ungulam fissam, <omnis bos habet ungulam fissam, omne ergo huiusmodi habet ungulam fissam>'; potest enim intelligi stricta similitudo, ut sit sensus: 'omne animal huiusmodi' i.e. "omne cornutum," quod verum est; potest etiam larga intelligi, sic: 'omne¹ huiusmodi' i.e. "omne irrationale," quod omnino falsum est.

Septimus autem modus est contraria /17vB/ simul interrogatione ponere, ut si quis interroget an parentibus sit per omnia <oboediendum aut per omnia> inoboediendum. Facilius enim recipiunt alterum ex appositione² alterius.

Octavus est ut +illa conclusione eam interrogemus³ sed ex ea statim aliam quam probare intendimus statim inferamus, quod <in> multiplicibus observandum est. Verbi gratia, 'nulla multitudo est arbor, ergo nulla populus est arbor, quare nulla multitudo est congregatio hominum collecta ad iure vivendum'.⁴

C.15 174b12. Item,^b sophisticus modus est posito inopinabili ad probandum aliquod probabile interrogare ex quo illud sequi videbatur, velut fecit Polluax disputans cum Socrate. Interrogato enim an bonum iniuriare⁵ et occidere, rursum quaesivit⁶ an esset bonum esse regem Macedonum, quod utique compluribus videbatur probabile[m]; unde eo negato incurrit respondens eodem, e[s]t concesso ad falsum ducitur hoc modo: 'bonum <est> esse regem Macedonum, sed Alexander factus est rex Macedonum per multas iniurias et occisiones,⁷ ergo bonum est occidere et iniuriare'.⁸

C.15 174b19. Item, quemadmodum ab oratore considerandum est an alius oratorum [debet] in causa⁹ sibi contradicat, sic sophista debet intendere an respondens sibi contradicat, an illis quos confitetur bene facere et bene dicere, vel \etiam/ eis qui videntur bene facere et bene dicere.

1. omne] esse P.

2. appositione] ap'one P.

3. illa - interrogemus] non syllogistice illata conclusione eam non interrogemus **vel sim. scribas coll. Arist. SE 174b9-10.**

4. ad iure vivendum] aut iure videndum P.

5. iniuriare] iniuriari P.

6. quaesivit] qua()i P.

7. occisiones] ocasiones P, **ut videtur.**

8. iniuriare] iniuriari P.

9. in causa] lectio incerta P.

a. De hoc exemplo cf. "Alex." SE 174a37-38. Supplementa praesertim ex CAG 2.3: 132.1 petivimus.

b. Quae infra de Polluacis, i.e. Poli, cum Socrate disputatione narrabuntur ex "Alex." SE originem ducunt. Vide "Alex." SE Frgm. 174b12.

C.15 174b23. Rursum quem\ad/modum respondens cum redarguitur ad commodum suum novam propositionis significationem fingit, sic interroganti utile est ut dicat se accepisse propositionem in ea significatione in qua vera est et verum eam accidere ex praemissis, ut Cleophon facit in Mandrabulo.¹

C.15 174b28. Item, oportet interrogantem quandoque a proposito desistere, et si praesenserit² partem adversarii abundare argumentis, debet eo praedicere et attenuare; turpe enim videtur respondentem ut argumenta quae ab interrogante nota sunt introducat.

C.15 174b30. Item, sophisticum est transferre disputationem ad aliam materiam, quae pluribus abundet argumentis, quod Lycophron³ fecit proposito lyram extollere: totam enim disputationem transtulit ad citharae commendationem.

C.15 174b33. Ad eum autem qui exigit a\d/ quid conetur argumentari interrogans observabilius est ut dicat se velle[t] probare quod negaverit vel improbare quod affirmaverit.

C.15 174b38. Ultimus autem modus est non interrogare conclusionem, quod quidam faciunt: interroga[n]tis sufficientibus ad conclusionem eam quoque interrogant, qua negata eam tandem turpiter concludunt.

Ex quibus ergo interrogationes et quomodo interrogandum in agonisticis disputationibus vel exercitationibus dictum est.^a De responsionibus quoque quae superius dicta sunt ad praesens sufficiant.

*Explicit hic codex Arnaldi versificantis,
Tribuat ingenium Dominus cui gratia Christi.
Versificatori debetur laus meliori,
Versificator amans per carmina laudat amicam.*

1. Cleophon facit in Mandrabulo] eleo[[facit]]phon \facit/ in mangdrabulo P.
2. praesenserit] praecenserit P.
3. Lycophron] licosticon P, ut videtur.

a. "Ex quibus - dictum est", verbis 'disputationibus vel' exceptis, = Arist. SE 16 175a1-2.